

Приложение 1.4
к основной образовательной программе
среднего общего образования МБОУ
«Тевзанинская СОШ им. С.С.Зумаева»,
утвержденной приказом директора
от 29.08.2023 г. № 98/од

Рабочая программа
учебного предмета «Родная литература на родном (чеченском) языке
для основного общего образования
Срок освоения программы: 5 лет
(5-9 классы)

Кхеторан кехат

Нохчийн мотт – нохчийн къоман мотт а, Нохчийн Республикин пачхьалкхан мотт а бу, цу бахьано хьелаш кхуллу цуьнан Iалашбаран а, кхиоран эшар. 5-9 классашкахь «Ненан мотт а, ненан меттан литература а» предметан декъахь хьобхуш йу ненан (нохчийн) меттан литература санна, иза хьажийна йу дешархойн интеллектуале-довзаран, коммуникативе, исбаьхьаллин-эстетикин похIмаш кхио а, коьрта гIиллакхе-этикин кхетам кхолла а, личностана нохчийн къоман культура марзйан а.

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предмет – иза беран интеллектуале а, гIиллакхе-этикин а кхиаран тIегIа къастанден гуманитарни дешарх коьрта предмет йу. Литературин дешаро аьтто бо йешаран маIна а девзаш, литература Iаморо шегахь къонахчун амал кхийайой а хууш, шен дубненхьежамна дашца а, йозанца а бух бало а хууш, адамца а, йукъараллица а йаза хууш йолу кхетаме личность кхио.

Программо чулоцу кхеторан кехат а, предмет карайерзоран кхочушдан лору жамIаш а, предметан чулацам а, программин хIора дакъа карадерзо билгалдаьхначу сахьташца йолу тематикин планировани а, урокал арахьарчу гIуллакхдаран план а.

Карара программа бух хилла лаьтта авторийн дешаран программаш хIитторехь а, «Ненан (нохчийн) меттан литература» дешаран предмет хьобхучу ненан (нохчийн) меттан а, литературин а хьехархойн белхан программа хIотторехь а. Авторийн а, белхан программаш хIитточара а хьехаран материал къепе йалорехь и Iамо раж къасто а, дакъойн а, теманийн а сахьташ дIасхьадекъа а шен некъ кховдо а мега.

«Ненан (нохчийн)меттан литература» дешаран предметан йукъара характеристика

Литература уггаре эвсаре гIирс бу шен кхачаме стаг хила (ша шен кхето, ша шен кхио), гонахьарчу хиламийн хьелашца тарвала, иштта кхоллараллин жигараллин стимулятор а йу.

Ненан меттан литература Iаморо дIалоцу личность кхиоран процесехь коьрта меттиг, иштта Iаморо аьтто бо цуьнгахь къонахалла, гIиллакхе амал, кхоллараллин похIма кхиорехь, нохчийн халкъан дахаран философи йовзарехь а, карайерзорехь а, иштта доккха гIо до къоначу тIаьхьене къоман исторически зераш дIакховдорехь а. Билгал йолу Iалашонаш кхочушйаран дешаран материал вовшахтоьхна гуманизман критерешца, исбаьхьаллин а, довзаран а мехаллашца, пайдаэцархьама тIекхача йиш хиларца, актуале хиларца, поликультурица, ламасталлин классика а, вайзаманан литература а цхьаьнайарца, тематикин а, жанрийн тайпа башх-башха хиларца догIуш ма-хиллара.

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предмет Iаморо таронаш кхуллу дешархочун дешнийн база шорйан, церан къамелан культура, коммуникативни а, тайп-тайпана культурийн компетенцеш а кхио.

«Ненан (нохчийн) меттан литература» курсан чулацам хьажийна бу дешархойн нохчийн литературин хьашташ кхочушдан, уш нохчийн къоман культурина тIекхиарехь а, шеца иза Iалашйарехь а ша-тайпана эстетикин гIирсаш хиларе терра.

Дешархошна дешар Iамор коьрта долчу декъана оьрсийн маттахь дIахьучу йукъардешаран учрежденешкахь ненан мотт санна нохчийн мотт Iаморехь, нохчийн литература – иза дешаран предмет йу, нохчийн къоман исторех а, культурех а, ламастех а хаарш схьаэца а, довза а таро луш, иштта иза культурин ша-тайпана йаздархочун кхолларалла толлуш долу дакъа ду, кхечу кепара аьлча, шеца цхьаьна эстетикин гIуллакхдар а долу, йозанан къамелан гIуллакхдар ду; нохчийн литература тIехьажийна йу Iилманан агIонхьара дубне довзарна а, иштта дешнийн кхоллараллин говзарийн мотт бовзарна а, йешаран культурин йукъара башхаллаш карайерзорна а, литературин говзарех кхетарна а, дашца шен амал билгалйаккхарна а, иза, исбаьхьаллин литературас ша-тайпанчу маттахь дубийций хайтарх кхетам кхолла а, ткъа литературин мотт йукъарчу меттан шолгIа система санна бу, цо кхуллу личностан синхаамийн дакъа, цуьнгахь

ойланца хГуманан кеп хГотто а, ассоциаци йало а, логически ойла йан а, дешаран предмет хьяжийна йу оцу дешаран предметехула кхочушхуэлу тГабьхенера тГабьхене нохчийн, оьрсийн, дуьненан культурин оьздангаллин а, эстетикин а ламасташ дГакховдор.

«Ненан (нохчийн)меттан литература» дешаран предметан йу Iаморан Iалашонаш

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предмет Iаморо кхочушийн йеза роГера Iалашонаш:

- ✓ нохчийн литературехь эстетикин агГонхъара кхеташ болу гуманистически дуьненхьежам, Россин йукъара гражданинан кхетам, а, къоман синкхетам, а, патриотан дог-ойла а йолуш, дукха къаьмнаш долчу Россин халкъех шен халкъ хиларх дозалла а хеташ йолу амал личностехь кхиор.
- ✓ нохчийн литература йовза лааран дог дар кхоллар, нохчийн къоман ширачу заманера схьайогГу культура мехалла хетар кхиор, дешархо шен къоман мотт а, культура а Iаморан кха тIе ваккхар, къоман культурин тГабьхалонна йукъавалор.
- ✓ къоначу тГабьхенехь дГайахначуй, карарчуй, йогГур йолчуй заманийн уьйр ларйан йезаш хиларан кхетам кхиор а, нохчийн къоман культура ларйарехь жобпалле хилар кхоллар;
- ✓ дукха къаьмнаш долчу Россин пачхьалкхехь личностана кхиаме социализаци а, ша шеггахь стогалла кхиорна оьшу интеллектуале а, кхоллараллин а таронаш кхиайар.
- ✓ «Ненан (нохчийн) меттан литература» дешаран предмет тIехьяжийна роГера хьесапаш кхочушдан:
- ✓ тГабьхенера тГабьхене историко-культурни, оьздангаллин, гГиллакхийн мехаллаш дГакховдоран хьокъехь ненан меттан нохчийн литературин маьIнех кхетар;
- ✓ ненан меттан нохчийн литературин историца йолу уьйр къастор, нохчийн литературехь йолу къоман ша-тайпана синъоьздангаллин а, материальни а нохчийн къоман культурин исбаьхьаллин шорталлех кхетам кхоллар;
- ✓ Россин Федерацин кхидолчу къаьмнийн литературин контекстехь нохчийн литература а кхуэу хилам санна цунах хаарш эцар; уьш вовшийн эр;
- ✓ нохчийн литературина бухе диллина культурин а, оьздангаллин а маьIна билгалдаккхар; йешначун хьокъехь мах хадош а, шена хетарг олуш а барта а, йозанца а къамел дан хаар;
- ✓ Iер-дахарехь а, дешаран процесехь а нохчийн литературех пайдаэца хаар кхоллар;
- ✓ шен мукъачу хенахь йешарна ханна план хГоттор, нохчийн маттахь шена хазахета йешаран говзарш мехала хетар къастор а, бух балор а;
- ✓ нохчийн литературин говзарш системехь йешарца дуьне довза а, дуьненахь ша дГалоцу меттиг къасто а, адаман а, йукъараллин а йукъаметтигаллин гармонизаци латторан а хьашташ кхоллар;
- ✓ хаамийн хьостанашца болх бан хаар кхиор, Интернетера а, иштта кхийолчу хьостанашкара хаамашна презентаци йар а, кечйар а.

«Ненан (нохчийн)меттан литература» дешаран предметан меттиг

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предметан программа хГоттийна Федеральни пачхьалкхан дешаран стандартан коьртачу йукъарчу дешаран программы буха тIехь, иза лерина йу дешаран 338 сахътана. (5 кл. – 68 с., 6 кл. – 68 с., 7 кл. – 68 с., 8 кл. – 68 с., 9 кл. – 66 с.). Программин инвариантивни дакъош Iаморна лерина 296 сахът ду. Белхан программа вариативни декъана программа хГоттийнчу авторша хаьржинчу говзаршна лерина йолу йешаран хенан резерв лаьтта 54 дешаран сахътах.

«Ненан (нохчийн)метган литература» дешаран предметан чулацам

Дешаран предметан чулацамо шена йукъалоцу литературин говзарийн а, церан авторийн а гайтар, иштта тематикин блокаш а: «Халкъан барта кхолларалла», «Нохчийн йаздархойн говзарш», «Кхечу къаьмнийн литература».

ТЕМАТИКИН БЛОКАШ

5 класс

Халкъан барта кхолларалла

Нохчийн халкъан туьйранаш:

«Кхо ваша».

«Тамашийна олхазар».

«Кхо ваша а, саьрмик».

«Добьшуш хилла кIант».

«Барзо Iахарца мохк къовсар».

Фольклоран кегий жанраш: кицанаш, хIетал-металш.

Нохчийн йаздархойн говзарш

Литератури туьйранаш

Б. Саидов «Майра кIант Сулима» (дацдина).

М. Мусаев «ЦIен маьхьси».

С. Гацаев «Чкъоьрдиг» (дацдина).

А. Исмаилов «Бирдолаг».

XX бIешаран литература

С. Бадуев. «Зайнди».

М. Мамакаев. «Баппа».

И. Мамакаев. «Садаьржаш».

М. Сулаев. «Ламанан хи».

И. Гайсултанов. «Кегий йийсарш» («Александр Чеченский» повесть йукъара дакъа).

А. Сулейманов. Стихотворени «Борз ю угIуш».

Х. Саракаев. «Баьпкан чкъуьйриг».

Окуев Ш. «Лаьмнашкахь суьйре». («Лаьттан дай» гулар йукъара).

И. Ахмадов. «Къонахалла».

Ш. Арсанукаев. «Баьпкан юьхк».

Д. Кагерманов. «ДоттаIалла».

Х. Сатуев. «Лаьмнийн къоналла».

Ж. Махмаев. «Буьйсанан гIулчаш».

В.-Хь. Амаев. «Малх чубаре хьоьжура иза».

Дикаев М. «БIаьстенан аматаш».

Берийн журнал «СтелаIад»: журналан специфика, жанраш, рубрикаш, тексташца болх бар.

XXI бIешаран литература

Ш. Рашидов. «Нана-Нохчийчоь».

М. Бексултанов. «Ца кхетта хестор».

А.-Хь. Хатуев. «Нохчийн мотт».

С. Мусаев. Рассказ «Хъайбанан чам».

М. Ахмадов. «Ушурма волчоь, хьошалгIахь».

Кхечу къаьмнийн литература

М. Лермонтов «Кавказ» (гочийнарг Сулаев М.).

6 класс

Халкъан барта кхолларалла

«Нарт-орстхойн паччахь Наураз».
«Ницкъ болу Солса».
«Гермачигара наьрташ».
«Наьрт-аьрстхой кхерор».

Нохчийн йаздархойн говзарш

I. Гайсултанов «Нийса кхиэл».
X. Сатуев «Ломмий, цхьогаллий».
X. Ошаев «Чайра».
I. Мамакаев. «Дагалецамаш».
X. Сайдуллаев. «Ненан баьрхиш».
M. Сулаев. «Кланте».
X. Эдилов. «Ненан безам».
A. Джунаидов «Белхи».
A. Айдамиров. «Вина мохк».
P. Ахматова. «Ма хала ду цунах кхета».
X. Саракаев. «Ирсе баьрхиш».
Ш. Арсанукаев. «Мохкбегор».
Ш. Окуев. «Баьсте».
M. Кибиев. «Меттан сий».
M. Дикаев «Сан бахам».
Ш. Рашидов. «Ломара це».
Э. Мамакаев. «Хорд».
Ж. Махмаев. «Баьржачу баьпкан юьжк».
C. Дакаев «Памех ловзар».
M. Бексултанов. «Некълацар».
M. Ахмадов. «Телефон».
C. Мусаев «Даймахке боьду некъ» .
C. Курумова «Шовданехъ» .

Кхечу къаьмнийн литература

Важа Пшавела. «Хьозалдиг».

7 класс

Халкъан барта кхолларалла

«Дади-юрт».
«Нохчийн шира илли».
«Сай» (халкъан илли).

Нохчийн йаздархойн говзарш

M. Мамакаев «Даймехкан косташ».
B. Саидов. «Вина юрт», «Деган аз».
I. Мамакаев. «Берзан бекхам».
X. Ошаев. «Иччархо Абухьяьжа Идрисов».
A. Сулейманов. «Шуьнехь дош».
I. Гайсултанов. «Болат-гала йожар» (дацдина).
A. Айдамиров. «МухАажарш».
Ш. Арсанукаев «Иманах дузийта дегнаш».
M. Кибиев. «Дош».
A. Джунаидов A. «Хюьгнаш».
C. Гацаев. «Дарц».
A. Кусаев. «Амалехь диканиг».
Ш. Рашидов. «Ден весет».
M. Дикаев. «Нохчо ву со».

С. Дакаев. «Куйно хотту».
I. Шайхиев. «ЧагIо».
А. Бисултанов. «Хъайбахъхъ язйина байташ».
В-Хъ. Амаев. «Генарчу денон туйра».
С. Курумова. «Дохк» / (дакъа).
Ш. Окуев. «Сан хъоме Нохчийчохъ».
С.-Хъ. Нунуев «Юнус».
М. Бексултанов «Генара а, гергара а денош».
М. Ахмадов «Кхаа вешех туйра».

Кхечу къаьмнийн литература

А. С. Пушкин «Лаьнан Iуьйре» (гочийнарг А. Сулейманов).
Альфонс Доде «Тпаьхъарлера урок».

8 класс

Халкъан барта кхолларалла

«Таймин Биболатан илли».
«Эвтархойн Ахьмадах илли».

Нохчийн йаздархойн говзарш

Бадиев С. «Олдум».
М. Мамакаев. «Лаьмнийн дийцар».
М. Сулаев. «Цавеза доттагI».
А. Сулейманов. «Дог дохден цIе»; «Дахаран генаш».
I. Хамидов. «ДIа – коч, схъа – коч».
Ш. Арсанукаев. «Тимуран тур».
I. Шайхиев. «Дарцан буса».
М. Ясаев. «Тянь-Шанан лаьмнашкахъ» (дакъа).
С. Яшуркаев. «МаьркIаж-бодан тIехъ кIайн хьохкх» (йацйина).
Л. Абдулаев. «Маьлхан каш».
М. Бексултанов. «Дика ду-кх хьо волуш»; «Дари».
А. Бисултанов. «ДегIаста»; «Халкъан илланчина».
С. Гацаев. «Кавказ»; «БIаьстенца къамел».
Я. Хасбулатов. «Дош» «Стаг хилла ваьллахъ хьо ара».
М. Ахмадов. «Лаьтта тIехъ лаьмнаш а хIиттош».
Сатуев Х. «Нашха».

Кхечу къаьмнийн литература

Ладо Авалиани. «Хъаькхна буц».

9 класс

Халкъан барта кхолларалла

Турпалаллин иллеш «Теркаца хъала-охъа вехаш хиллачу Эла Мусостан, Адин Сурхон илли».
«Таркхойн кIентан, Жерочун кIентан, Жумин Акхтулин илли».
Туйранаш, шира дийцарш, аларш.
Шира дийцарш «Къиза Iадат», «Шотойн Аьстамар», «Исмайлин Дуда» Кицанаш, хIетал-металш. Назма/ Динан поэзин жанр (жанрашка хъажар).

Нохчийн йаздархойн говзарш

Нохчийн литературин бухбиллархойн (йаздархойн) кхолларалла:
I. Дудаевн, М. Сальмурзаевн, I. Нажаевн, Ш. Айсановн. Поэзига, прозига хъажар.
Ш. Айсанов «Мало-хало».
С. Бадиев. «Бешто».
Сийлахъ-боккхачу Даймехкан тIамах лаьцна говзарш.

Г. Мамакаев «Дерриге а тIамна», «Даймехкан тIом болчохъ», очерк «Турпалчу танкистан доьзал».

М. Мамакаев «И йоблхуш яц», «Киллочунна».

М. Сулаев «ГIовтта», «Малх тоьлур бу».

Х. Эдилов «Суьрте», «Кавказан аьрзу», «Темало – хьуна».

Г. Мамакаев. «Кавказа латта», «ЙоIе», «Даге», «Сайн кIанте», поэма «Нохчийн лаьмнашкахъ».

А. Айдамиров «КIант веллачу дийнахъ» (дийцар).

М. Сулаев. «Сай»; Сох муха эр ду адам», «ДоIа», роман «Лаьмнаша ца дицдо» (кортош).

Г.-Хь. Хамидов. «Лийрбоцурш».

С. Гацаев. «Буйса хаза, буйса тийна», «БIаьсте кхечи», «ХIай, йоI, делхьа, собарде».

Н. Музаев. «Селима дуьйцу».

С. Курумова «Жарманан некъ».

М. Мусаев «Таймин Бийболат» (роман йукъара кийсакаш).

Р. Супаев. «Вайнехан халкъан иллеш», «Буйса йу беттасе».

Х. Талхадов. «Шийла дарц цIевзинчохъ», «Сан ненан маттахъ ас язйо».

Ш. Окуев «Лайн тIехъ цIен зезагаш» (роман йукъара кийсакаш).

М.-С. Гадаев «Даймехкан лымашка», «ДоттагIашка».

И. Эльсанов «КIайн коч».

М. Ахмадов «Дечиган тайнигаш».

М. Бексултанов «Сан вешин тIехъийза йоI».

Б. Гайтукаева «Зама», «Хьан цIийнах йара-кха со, Нохчийчоь, хьан цIийнах йара».

М. Айдамирова. «Лаьмнийн хIайкал» (кийсак).

А. Ахматукаев «Машаран хIайкалш» (Айдамирова Машаран «Лаьмнийн хIайкал» романах лаьцначу статья кийсак).

Кхечу къаьмнийн литература

М.Ю. Лермонтов «Валерик» (кийсак).

«Ненан (нохчийн) меттан литература» дешаран предмет карайерзоран лоруш долу жамIаш

Коьртачу школахъ «Ненан (нохчийн) меттан литература» дешаран предмет Iамор хьажийна ду дешархой роIера личностни а, метапредметни а, предметни жамIашка кхачарна.

ЛИЧНОСТНИ ЖАМИАШ

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предметан белхан программин личностни жамIаш коьртачу йукъарчу дешаран тIегIанехъ кхочушхуьлу дешаран а, кхетош-кхиоран а болх дешаран организацехъ цхьаьна дIабахьарца. Болх дIабахьар кхочушдо Россин социокультурни а, синъобздангаллин а ламасталлин мехаллашца догIуш ма-хиллара. И мехаллаш йукъараллин бакъонаша къобалийна тIе а эцна, цара аьтто бо шен дуьне довзар а, ша шен кхетош-кхиор а лакхадаккхарехъ.

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предметан белхан программа карайерзоран личностни жамIаш коьртачу йукъарчу дешаран тIегIанехъ декхарийлахъ ду дешархошна, дикачу мехаллах пайда а оьцуш, куьйгалла а хилла дIахIитта, шайн гIуллакхдарехъ гулдина зераш шордан а, церан буха тIехъ кхетош-кхиоран гIуллакхдаран хьежамаш кхолла а, цу йукъахъ кху декъахъ а:

• гражданалла кхетош-кхиоран:

гражданинан декхарш а, цуьнан бакъонаш а кхочушийн кийча хилар, бакъонаш а, машар а, кхечу адаман законан бакъонаш ларар; доьзалан, йукъарчу коьртачу дешаран программаш кхочушийчу дешаран организацин, меттигерчу йукъараллин, хьомсарчу мехкан, пачхьалкхан дахарехъ жигара дакъалацар; цхьана а кепара экстремизм, дискриминаци тIецалацар; адаман

дахарехь тайп-тайпана социале институташа дІалоцу меттигах кхеташ хилар; гражданин коьртачу бакьонех, машарх, декхарх лаьцна хьежам хилар, социале нормаш а, личностни йукьаметтигаллин бакьонаш а йовзар; коррупцина духьало йан кийча хилар; тайп-тайпана гІуллакхар нахаца цхьана дан хууш хилар, дешархойн шаьш дечу урхаллехь дакъалаца кийча хилар, гуманитарни гІуллакхаллехь (волонтералла, нахана ГІо дар,) дакъа лоцуш хилар а.

- **патриотийн кхетош-кхиоран:**

дуккха а къаьмнаш долчу йукьараллехь Россин гражданин хилар дозалла хетар, ненан мотт Іамор, Россин Федерацин а, шен къоман а, Россин къаьмнийн а истори, культура йовза лууш хилар, шен Даймехкан мехаллаш доккха хІума хеташ хилар: Іилманан, искусствон, спортан, технологин, тІеман а, белхан а хьуьнарш мехала хетар; Россин символаш, пачхьалкхан деза денош, исторически а, Іаламан тІаьхьалонаш, памятникаш, хьомечу пачхьалкхехь дехачу къаьмнийн ламасташ ларар. синьобздангаллин кхетош-кхиор: синмехаллаш харжа оьшучохь а, обздангалла харжа эшар нисделлачу хьолехь а нийса харжам бар, шен леларан нийса мах хадо хаар а, нехан леларан мах хадо хаар а, харц леларшна резацахилар; личность индивидаца а, йукьараллица а маьрша, жьопалле хилар.

- **синьобздангаллин кхетош-кхиоран:**

искусствон башх-башха тайпанаш а, шен къоман а, кхечу къаьмнийн а ламасташна, кхоллараллина а битаме хилар, искусствон синхааме тІеІаткъамах кхеташ хилар, исбаьхьа культура ладаме хетар, Даймехкан а, дуьненан искусствон мехаллех кхеташ хилар, этносийн культурин ламасташ а, халкъан кхолларалла а маьІне хетар, тайп-тайпанчу искусствощкахь шен меттиг каро хьажар а.

- **физически кхетош-кхиоран, могошаллин культура а, синхаамийн хьал а кхиоран:**

дахаран мехаллех кхетар, шен могошалла ларйар, могошалла ларйеш дахар нисдар (пайде хІума йаар, гигиена ларйар, садаІаран а, белхан а хенан раж ларйар, спорте лелаш йа физкультура йеш хилар); вуон хІуманаш лелор дитар (къаьркъа малар, наркотикаш лелор, тонка озар), иштта кхийолу дегІан а, синан а могошалла талхош йолу хІуманаш целелор; кхерамазаллин бакьонаш ларйар, иштта интернет-машанашкахь а кхерамазаллин бакьонаш ларйар, стресс хила тарлун хьелашна марзвалар, хийцалучу социале а, хаамийн а, Іаламан а хьелашна а кийча хилар, иштта цу хьокъехь шен дахаран зерех пайда а оьцуш, кхин дІа а шен Іалашонашка дІаэхар;

шена а, кхечарна а бехк билла сиха цавалар;

шен синхаамаш шегахь сацо хаар, кхечеран синхаамийн хьолах кхетар;

стаг гІалат волуш хуьлуш хилар хаар а, шен гІалаташ тІелаца хаар, уьш нисдан деза хьажа везар.

- **къинхьегаме кхетош-кхиоран:**

хьалхахІиттийна декьарш кхочушдан Іалашонца жигара дакъалацар (доьзалехь, гІалин, кІоштан йукьардешаран дешаран организацехь), йукьараллин а, технологически а гІуллакх а, болх а дІаболо, дІахІотто хаар, тайп-тайпана гІуллакхаллин план хІотто а, иза кхочушйан а Іамар, тайп-тайпана къинхьегаман корматаллаш Іамор, корматаллин йукьараллехь дІатарвала, ваза.

- **экологин кхетош-кхиоран:**

йукьараллин а, Іаламан а, Іилманийн а хааршна тІе а тевжаш, гонахьарчу Іаламан хьокъехь хьалхахІуьтту хьесапаш кхочушдан, гонахьарчу Іаламан пайдехь хин долу гІуллакхаш дІадахьа план хІоттор, экологин культурин тІегІа лакхадаккхар, экологин кІорггера проблемаш йовзар, уьш кхочушйан некъаш лахар, гонахьара Іалам бехдийр долу белхашна духьал жигара дакъалацар, Іаламан, технологин, йукьараллин йукьарлехь зІе латтош волу гражданин маьІна довзар, экологин хьежамашна лерина гІуллакхаллехь жигара дакъалацар.

• **Илманан мехаллех кхетам:**

вайзаманан Илманан системехь адам а, Иалам а, йукъаралла а кхиар толлучу хьежамашна тIе а тевжаш, адаман Иаламца а, йукъараллица а йолу зIенаш а, дуьне довзаран гIирс санна меттан а, йешаран а культура карайерзор, талламаш бар Iамар, талламийн зерийн оила йар, талламаш ша а, коллективана а йукъахь дIабахьар.

Йукъараллин а, Иаламан а хийцалучу хьелашна дешархо марзварехь кхачойеш йолу личностни жамIаш:

Дольшучара йукъараллин зераш карадерзор, шен хене хьабжжана йукъараллехь леларан бакъонаш, норманаш, йукъараллин дахаран кепаш, тобанашкахь, йукъараллашкахь а, цу хьокъехь доьзалехь нийса леларан коьрта йукъараллин меттиг къасто хаар;

билгалдоцу хьелашкахь, кхечеран зерашна, хааршна виллина хиларца доьшучаьргахь зIе латторан хьуьнар хилар;

билгалдоцу хьелашкахь, шен компетенци тIегIа лакхадаккхаран хьуьнар кхиор, ткъа иза кхочушдалур ду практически гIуллакхехула а, цуьнца цхьаьна кхечу адамашка а хьобжуш Iамар, церан керлачу хааршна тIекхиар;

васташ билгалдахар а, уьш вовшахьэр, керла хаарш карадерзор, цуьнца цхьаьна идейн, кхетамийн формулировка йан хаар, объектех, хиламех гипотезаш кхолла хууш хилар, шен хаарийн дефицитех кхетар, шен компетенцин тIегIа довзар, шен кхиаран план хIотто хаар;

коьртачу кхетамех, терминех, чIагIделлачу кхиаран концепци декъехь болчу кхетамех оьшург къасто хаар;

Iаламца, йукъараллин, экономикин йукъаметтиган анализ йар, и йукъаметтигаш къастор;

гонахьарчу Iаламан бечу тIеIаткъамна чот а йеш, Iалашонашна тIекхочуш а, декхарш кхочушдеш а, шен гIуллакхийн, белхийн мах хадо хаар;

дешархошкахь стрессийн ситуацешкахь боха ца боха Iамор, хуьлучу хийцамийн а, церан тIаьхьенех нийса мах хадо Iамор, стрессийн ситуацешна дуьхьало йан йезаш хилар, стрессийн ситуацин мах хадо хаар, йуьхьарлаьцна гIуллакхашна, хьелашка хьабжжина, корректировка йан хаар, йуьхьарлаьцначу гIуллакхехь кхиамаш ца хилахь а, воха а ца вухуш, кийча хилар.

МЕТАПРЕДМЕТНИ ЖАМИАШ

Дешаран универсальни довзаран дараиш карадерзор:

Коьрта маьIнийн дараиш:

объектийн (хиламийн) билгалйолу билгалонаш Iорайахар а, къастор;

классификацин ладам боллу билгалонаш а билгалйаха, йечу анализан жамI даран а, дустаран а. критерешна а бух бало;

хьалха хIиттийнчу декхаршка хьабжжана, къастайечу факташкахь хила догIурш а, бIостанехь дерг а билгалдаккха, тергоне эцнарш гайтийта а, хила догIурш а, бIостанехь дерг а Iорадаккхаран критереш йало;

хьалхахIоттийнчу декхарна оьшучу хаамийн дефециташ къастор;

хиламаш а, процессаш а Iаморехь бахьанин-талламан уьйраш къастор, дедуктивни а, индуктивни а ойланехь сецначарах пайда а оьцуш жамI дар, аналогича догIуш ойланехь сецначун жамI дар, вовшашца уьйр йолчарах гипотезийн формулировка йар;

дешаран шардаран кхочушдан шен лаамехь некъ лахар (масех вариант вовшах йустар, уггаре гIолехь йерг харжархьама).

Бухера талламан дараиш:

довзаран талламан гIирс санна хаттарех пайдаэцар;

догIуш доллу хаттарш хIиттор, шен лаамехь лобхучу хаамашна жоп лахар;

шена хетачух лаьцна гипотезин формулировка йар, шен хетачун аргументаци йалор;

ша хIоттийнчу планаца талламаш бар, чолхе йоцу эксперимент дIайахьар, талламан

объектан башхаллаш билгалйахар, объектийн йукъара бахъанин-талламан уйраш къастор
Таллам барехъ (экспериментехъ) сьхахиллачу хаамийн бакъхиларх пайдэцаран мах хадор;
длабахъначу таллабийн хиллачу зерийн жамийн ша формулировка йар, хиллачу жамийн
бакъхиларан мах хадоран гирс бевзаш хилар;
процессаш, хиламаш, церан тлабхъалонна хила тарлучу кхиаран прогноз йар, ишттачу а,
царах терачу ситуацешкахъ шен хетарг къасто, керлачу хьелашкахъ а, контекстехъ а церан
кхиаран хетарг хьалха таттар;

Информацица болх бар:

хьалха хиттийна дешаран декхарш а, тлейихкина критереш а кхочушийн хьостанашкара
информаци, хаам лохуш тайп-тайпана некъех, гирсех пайдаэца,

харжа, анализ йан, системизаци йан, башх-башха информацийн тайпанийн, гайтаран кепийн
интерпретаци йан,

цхьаьна йоглу аргументаш лаха (цхьа верси, идей бакъйеш йа харцйеш), шен лаамехъ
информаци длагайта йоглуш йоллу кеп харжа, чолхе йоцучу схемашца, диаграммашца, йа кхечу
кепара графикаца кхочушдечу шардаран иллюстраци йан;

хьехархоша къастийнчу критерешца, йа шен лаамца формулировка йина информаци
тешаме хилар къасто;

информаци эвсаре дагахъ латто а, системизаци йан а.

Дешаран универсале, коммуникативе дараш карадерзор:

Къамел дар: хетачух кхета а, хетачун формулировка йан, лалашоне а, къамел даран
хьелашка хьабжжана, эмоцеш гайтар, шена хетарг барта аларца а, йозанан текташкахъ а длагайта,
къамел даран невербале гирсаш бовза, социале билгалонийн маьлнех кхетар, лотбаккхаме хьелаш
кхуллу таронаш йовза, лотбаккхамаш кладбан, бартбан, кхечеран лалашонех кхеташ хила, шеца
къамел дечуьнца ларам хила, озьдачу кепехъ шена нийса цахетачун формулировка йар, къамел
дечу йукъана доглуш долу хаттарш хиттор, шен лаамехъ къамел даран формат харжа, аудиторин
башхалле хьабжжана, къамелана презентаци йан, цуьнга хьабжжана барта а, йозанан а текстийн
гайтаран материал хиттор.

Шен лаамехъ гуллакх дладахьар: билгал йолу проблема кхочушийеш болх ша беш а, йа
тобанна йукъахъ беш а голехъ долчух кхета а, пайдаэца а, хьалха хиттийна лалашо
кхочушийарехъ тобанца кхочушийн йезаш хиларан бух бало, цхьаьна дечу гуллакхан лалашо
теэца, и кхочушийн дараш тобанца билгалдаха, шайна йукъахъ болх дасхьабекъа, бартбан,
процесс а, жамлаш а дийцаре дан, масех адамна хетачун йукъара маьлна даккха, куьйгалла дан
кийча хила, тедилларш кхочушдан, муьтлахъ хила, цхьаьна бечу белхан длахиттаран план
хитто, цу балха йукъахъ хораннан меттиг къасто, белхан лалашонаш вовшашна йукъахъ,
хораннан тароне хьабжжана, дасхьайекъа, тобанан декъашхошца белхан лалашонаш иййцаре
йан, шен белхан дакъа кхочушдан, ша бинчу белхан мехалла къасто, белхан йуьхьца
кхочушхилла долу жамI дуста, белхан жопалле дакъа схьаэца, тобанна хьалха жоп дала кийча
хила.

Дешаран универсале, регулятиве дараш карадерзор:

Ша шен къепе хиттор: дахаран а, дешаран а хьелашкахъ нислун проблемаш къасто, сацам
телоцуш тайп-тайпана некъаш билгалбаха, шардар кхочушдан шен лаамехъ алгоритм харжа,
дешаран шардар кхочушдан некъ харжа, ша кхийдайечу вариантшна аргументацеш йало, ламочу
объектех хььначу керлачу хаарийн хьесап а деш, кхийдайечу алгоритмана корректировка йан,
харжам бан, бинчу сацамна жопалле хила.

Ша шен терго латтор: ша шена терго латторан некъаш карадерзо, ша шена мотиваци йан,
хьолана боглуш боллу мах хадо, хьал хийца план кховдо, дешаран шардар кхочушдеш, халонийн

контекст лара а, халонашна сема хила, хийцалучу хьелашка хьаьжжана, шен сацамна адаптаци йан, кхочушхиллачу (кхочуш ца хиллачу) жамIийн бахьанаш кхето хаа, хиллачу зерийн мах хадо, хиллачу хьолехь пайде дерг къасто, керлачу хьелашка хьаьжжана, гIуллакхаллин йукъа коррeктиваш йало, гIалаташ къасто, Iалашонан а, хьолан а жамIца богIу мах хадо.

Эмоциале интеллект: шен а, кхечеран а эмоцеш къасто а, йийца а, царна урхалла дан, эмоцеш билгалйаха, эмоцеш хиларан бахьанин анализ йан, ша кхечу стеган метта хIотто, кхечун бахьанех, Iалашонах кхета, эмоцеш гайтаран некъан урхалла дан.

Шех а, кхечарах а кхетар: кхечу стагах кхета, цуьнан хетачун ойла йан, гIалат вала / йала шен бакъо хила, изза бакъо кхечун йуйла хаа, ша долу хIума тергонехь латто йиш йоций хаа.

ПРЕДМЕТАН ЖАМIАШ

«Ненан меттан (нохчийн) литература» дешаран предметехула йолчу гергарчу белхан программа карайерзоран предметан жамIаша гайта деза:

1) кхин дIа шен кхиарехь ненан меттан литература йешаран а, Iаморан а ладамаллех кхетар; хIокху дуьнен чохь ша вовзаран а, дуьнедовзаран а гIирс санна систематически йешар оьшуш хиларан хьашташ кхоллар, адаман а, йукъараллин а йукъаметтиг тайар, массо а агIор диалог йар;

2) ненан меттан литература халкъан къоман-культурин коьрта мехаллех цхьа мехалла хиларх, дахар довзаран ша-тайпа некъ хиларх кхетар;

3) культурин самоидентификаци латтор, шен къоман культурин тоьлла говзарш Iаморан буха тIехь ненан мотт Iаморан коммуникативни-эстетикин таронех кхетар;

4) шен хетарг аргументашца дIаала а, говзачу дашца барта а, тайп-тайпанчу жанрашкахь йозанца а, оьздангаллех вуьззина квалифицированни дешархо кхиор, цуьнгахь, хIуманан хьесап доккхуш, къамел дан Iамор, йешнарг йийцаре йечохь дакъалацар, шен йешаран мукъачу хенан план хIоттор;

5) тайп-тайпана этнокультурин ламасташ гойтуьйту литературин исбаьхьаллин говзарех кхетар Iамо кхиор;

6) Илманан а, гIуллакхан а, публицистикин а литературех исбаьхьаллин литературин башхаллаш къасто Iамар, йешначун критически мах хадо а, анализ а говзалла кхоллар, литературин говзарехь гайтина дахаран исбаьхьаллин дуьненах кхетар;

ЖамI: доьшуш верг кхета йешаран маьIналлех а, ладамаллех а, йешарна а марзло, тайп-тайпана говзарш йешаран зедалар хуьлу.

Нохчийн литература халкъан къоман-культурин коьрта мехаллех цхьа мехалла хиларх, дахар довзаран ша-тайпа некъ хиларх кхетар

ЖамI: доьшуш верг кхеташ хуьлу нохчийн литературехь къаьста нохчийн къоман менталитет, цуьнан истори, дуьненах кхетар, литературо адаман дахаран оьшу коьрта маьIнаш доьзуйтий а.

Нохчийн фольклоран а, кхечу халкъийн фольклоран а, XX бIешаран нохчийн йаздархойн, XXI бIешаран йуьххьерчу йаздархойн литературин а, Россин халкъийн литературин а Iамийнчу говзариин коьртачу проблемах кхетар, литературин вастех кхетар, эстетически хьежам кхоллар, литературин исбаьхьаллин васташ кхуллуш долчу меттан гайтаран гIирсаш бевзаш хилар, оьздангаллехь ша къастор, Россин халкъан культурин говзариин а, нохчийн халкъан культурин а, дуьненан кхечу къаьмнийн, дуьненан культурин а говзарш Iаморехь нохчийн меттан таронаш кIезиг цахиларх кхетар а.

ЖамI: адамийн йукъара проблемаш йовзарехь зедалар хуьлу доьшуш волчунна, нохчийн литературин меттан таронех пайдаоьцуш, и проблемаш йийца а Iема.

Литературин говзаршна анализ йан хаар, уьш муьлхачу жанрийн тайпанех йу къасто хаар, литературин говзаран теманех а, идейх а, гИллакхе пафосах кхета а, кхолла а, турпалхойн амалш билгалйаха, цхьана йа масех говзарийн турпалш вовшашца дуьхьалхЮотто, тексташна йукъара цитатех а, нохчийн меттан суртхЮотторан гИрсех а пайдаоьцуш, прозийн говзарийн йа церан дакъош схьадийца хаар, ладоьгИначу а, йешначу а текстех лаьцначу хаттаршна жоп далар, тайп-тайпанчу аларийн барта монолог йан, диалог дIайахьа, нохчийн литературин шена хета мах хадор, шен хетарг аргументашца дIаала а, говзачу дашца барта а, тайп-тайпанчу жанрашкахь йозанца а, оьздангаллех вуьззина квалифицированни дешархо кхиор, цуьнгахь, хIуманан хьесап доккхуш, къамел дан Iамор, йешнарг йийцаре йечохь дакъалацар, шен йешаран мукъачу хенан план хЮоттор;

ЖамI: доьшуш волчунна карадоьрзу литературин говзарийн анализ йар а, интерпретаци йар а, къамелаца и дIахЮотто а, шена хетачунна аргументаци йан а, шениг чекхдаккха хаа а, ша йеша леринчу литературин го къасто а.

Тайп-тайпана этнокультурин ламасташ гойтуьйту литературин исбаьхьаллин говзарех кхетар Iамо кхиор; литературин говзарийн эпохаца йолу зIенех кхетар, цо шена чукъуьйлу оьздангаллин мехаллаш билгалйахар, нохчийн а, оьрсийн а литературин, культурин синьоьздангаллин мехаллашна тIаьхьа вазар/йазар а, Iамийнчу литературин говзаршна шениг (цкъацкъа) интерпретаци йар.

ЖамI: доьшуш верг Iема нохчийн литературин а, нохчийн матте гочийнчу а говзарех кхета.

Тайп-тайпана литературин жанрийн говзарш барта схьаййцарх кхетар а, Iамийнчу говзарийн тематикаца йоьзна сочиненеш а, изложенеш а йазйар, кхоллараллин цIеран белхаш а йаздар а, литературин а, культурин а теманашна рефераташ йазйар, говзаршкахь сюжетан элементаш, композици, исбаьхьаллин васташ кхуллуш долчу меттан гайтаран гИрсаш къастор а, говзаран идейн-исбаьхьаллин чулацам белларехь долчу церан маьIнех кхетар (филологин агIонхьара анализ йаран элементаш), литературин говзаран анализ йарехь литературоведчески терминологи йевзаш хилар, авторан позицех кхетар, Iилманан а, гIуллакхан а, публицистикин а литературех исбаьхьаллин литературин башхаллаш къасто Iамар, йешначун критически мах хадо а, анализ а говзалла кхоллар, литературин говзарехь гайтина дахаран исбаьхьаллин дуьненах кхетар.

ЖамI: доьшуш волчо карадерзадо, маьIна а доккхуш, диканиг къастош, йешар, текстах кхета, кхечу тайпанийн текстех къасто Iема, интеллектуальни ойла йарца йешаран хьокъехь хиллачу дуьххьарлера синхаамашка йухахьажар.

Классийн предметийн жамIаш

5 класс:

- ✓ Россин кхидолчу къаьмнийн культуурешца йолчу диалоган контекстехь нохчийн къоман оьздангаллин мах хадо таро лун нохчийн халкъан а, литературин а туьйранийн, кицанийн проблематика билгалйаккхар, говзаршкахь Даймахках а, Iаламах а лаьцна чукъуьйлу ойланехь нохчийн къоман культурин а, оьздангаллин а коьртачу мехаллех кхетар.
- ✓ Россин къаьмнийн культурин контексташкахь нохчийн фольклоран а, литературин а, культурин а хазнех йуьхьанцара сингар хилар, говзаршкахь доьзалийн мехаллашкахь къаьстачу нохчийн халкъан ламастех кхетам хилар;
- ✓ нохчийн халкъан амалх а, нохчийн меттан а, къамелан а башхаллех йуьхьанцара кхетам хилар;
- ✓ тIехьажадечу хаттарийн буха тIехь фольклоран а, литературин а текстан маьIнин анализ йан хаарш хила; хьехархочун куьйгаллица хаттаршна жобпаш лучу форматехь историко-культурин коментареш а, шен тексташ а кхолла, исбаьхьаллин искусствон

говзарш кхечу искусствон говзаршна дуюьхалхитто а, шен пайдехь хин йолу говзарш харжа Iама.

- ✓ проектни-талламан гIуллакхаллин хьокъехь йуьхьанцара сингар хила, цуьнан жамIаш и дIадовзийта а, тайп-тайпана информацийн хьостанащца болха бан хаарш хила а.

6 класс:

- ✓ Кхидолчу тайп-тайпана къаьмнийн турпалаллин эпосца йолчу диалоган контекстехь нохчийн къоман оздангаллин мах хадо таро лун нохчийн иллин (эпически эшарийн), наьрт-аьрстхойн дийцарийн, туйранийн а, нохчийн литературин проблематика билгалйаккхар, тематикин а, проблематикин а, вастийн а тегIанехь царна йуккъехь зIе таса;
- ✓ Даймехкан Iаламах а, Даймахках а лаьцначу говзаршкахь нохчийн къоман синкхетаман коьрта культурин а, оздангаллин а мехаллаш йовзар;
- ✓ Даймахках а, нохчийн доьзалх а лаьцначу говзаршкахь Россин къаьмнийн культурин контексташкахь нохчийн литературин меттиг къасто хууш хила.
- ✓ нохчийн къоман амалх, «йахь», «сий», «Даймохк безар», «бакхийнаш ларар», царах терра долу нохчийн къоман гIиллакх-оздангаллин координатехь долу кхийолчу мехаллах а, нохчийн меттан а, ненан меттан къамелан хазнехь йуьхьанцара кхетам хила,
- ✓ тIехьжадечу хаттарийн йа кховдайечу плана буха тIехь фольклоран а, литературин а текстан маьIнин анализ йан хаарш хила, хаттаршна жобпаш лучу форматехь историко-культурин комментареш а, шен тексташ а кхолла, поэтически текстан анализ йан а, турпалхочун амал къасто а, хьехархочун куьйгаллица, исбаьхьаллин искусствон говзарш кхечу искусствон говзаршна дуюьхалхитто а, шен пайдехь хин йолу говзарш харжа Iама.
- ✓ проектни-талламан гIуллакхалла дIадахьа йуьхьанцара говзалла хила, цуьнан жамIаш дIадовзийта а, тайп-тайпана информацийн хьостанащца болха бан коьрта хаарш хила а, царна презентаци йан говзалла хила а.

7 класс:

- ✓ нохчийн халкъан эшарийн (исторически, лирически) проблематика билгалйаккха, шатайпана башхаллах кхета, нохчийн халкъан оздангаллин мах хадорехь нохчийн литературин фольклоран сюжеташ а, мукъамаш билгалбаха,
- ✓ Даймехкан Iаламах а, Даймахках а лаьцначу говзаршкахь нохчийн къоман синкхетаман коьрта культурин а, оздангаллин а мехаллаш йовзар;
- ✓ Даймахках а, нохчийн доьзалх а лаьцначу говзаршкахь Россин къаьмнийн культурин контексташкахь нохчийн литературин меттиг къасто хууш хила.
- ✓ нохчийн къоман амалх а Даймохк ларбарх лаьцна йолчу говзаршкахь нохчийн патриотизман бухах а, доьналлах а, бакхийчеран проблемех а, нохчийн меттан а шатайпаналлах кхетам хила;
- ✓ кховдайечу плана буха тIехь фольклоран а, литературин а текстан маьIнин анализ йан хаарш хила, исбаьхьаллин текст йешархочунна, вайзаманхочунна авторо беш кхайкхам санна лара, турпалхойн васташ дустаран форматехь историко-культурин комментареш а, шен тексташ а кхолла, проблемин хаттаршна жобпаш дала, хьехархочун куьйгаллица исбаьхьаллин искусствон говзарш кхечу искусствон говзаршна дуюьхалхитто а, шен пайдехь хин йолу говзарш харжа Iама.
- ✓ проектни-талламан гIуллакхалла дIадахьа хаа, цуьнан жамIаш дIадовзийта а, тайп-тайпана информацийн хьостанащца болха бан коьрта хаарш хила а, царна презентаци

йан говзалла хила а.

8 класс:

- ✓ нохчийн халкъан оздангаллин мах хадо таро лун тайп-тайпана жанрийн говзариин проблематика а, оздангаллин ша тайпа башхалла билгалйаккха, Даймехкан Iаламах а, Даймахках а лаьцначу говзаршкахь нохчийн къоман синкхетаман коьрта культурин а, оздангаллин а мехаллаш йовзар;
- ✓ Даймахках а, нохчийн доьзалх а лаьцначу говзаршкахь Россин къаьмнийн культурийн контексташкахь нохчийн литературин меттиг къасто хууш хила.
- ✓ нохчийн къоман амалх кхетам хила, нохчичо къоман синкхетам ларбеш хиларх а, кхиаран мур хала хиларх а, нохчийн поэзин маттах а кхетам хила;
- ✓ фольклоран а, литературин а текстан оздангаллин анализ йан хаарш хила, исбаьхьаллин текст йешархочунна вайзаманхочунна авторо беш кхайкхам санна лара, йаьржина историко-культурийн коментареш а, эпизодан анализ йаран форматехь шен тексташ а кхолла, проблемин хаттаршна жобпаш дала, исбаьхьаллин искусствон говзарш кхечу искусствон говзаршна дуюьхьалхитто а, шен пайдехь хин йолу говзарш харжа Iама.
- ✓ проектни-талламан гIуллакхалла дIадахьа хаа, цуьнан жамIаш дIадовзийта а, тайп-тайпана информацийн хьостанашца болха бан коьрта хаарш хила а, царна презентаци йан говзалла хила а.

9 класс:

- ✓ проблематика къасто а, нохчин къоман оздангаллин идеалех болу кхетам кхиорхьама тайп-тайпана жанрийн а, муьрийн а говзариин эстетически шатайпаналлех кхета, исбаьхьаллин дешан материала тIехь нохчийн къоман синкхетаман коьртачу культурин а, оздангаллин а маьIнех кхета;
- ✓ Россин къаьмнийн культурийн контекстехь нохчийн литературин а, культурийн а синьоздангаллин а, культурийн-оздангаллин а мехаллех кхеташ хила;
- ✓ исбаьхьаллин говзаран кепан а, чулацаман цхьаалла ойла йеш тIезьар, шен йешархочун ассоциацийн тIегIа дIахIоттор, исбаьхьаллин текстан эстетически анализ йан хаарш хила, исбаьхьаллин текст йаьржина историко-культурийн коментареш а, тайп-тайпанчу форматехь йаран форматехь шен тексташ а кхолла, исбаьхьаллин искусствон говзарш дуюьхьалхитто а, ша а шен цIахь йеша говзариин гуо кхолла а, исбаьхьаллин литература йешаран перспективе йолу Iалашо къасто а;
- ✓ проектни-талламан гIуллакхалла кхочушдан, цуьнан жамIаш дIадовзийта а, тайп-тайпана информацийн хьостанашца болха бан коьрта хаарш хила а, царна презентаци йан говзалла хила а.

9 классан арахеьархочунна хаьа:

1. Говзаран тема а, коьрта ойла а, коьрта Iоттабаккхам а къасто (5-6 классаш);
2. Сюжет йухайийца, фабула йаккха, йухайийцаран тайп-тайпана гIирсех пайдаэца а (5-6 классаш), композицин башхаллаш билгалйаха а(6-7 классаш);
3. Персонажаш-турпалхойн амалийн сурт хIотто, церан дустаран башхаллаш йало (5-6 классаш), персонажийн системина мах хадо (6-7 классаш);
4. Йаздархочун кхоллараллин амалца богIу коьрта гайтаран-исбаьхьаллин гIирсаш лаха, церан исбаьхьаллин функцеш билгалйаха (6-7 классаш), йаздархочун меттан а, хотIан а башхаллаш къасто (8-9 классаш);
5. Исбаьхьаллин говзаран жанрийн, тайпанийн специфика билгалйаккха (7-9 классаш);
6. Говзариин оздангаллин-философин а, йукьараллин-исторически а, эстетически а

проблематикех гар кхето (8-9 классаш);

7. Говзаршкахь исбаьхьаллин элемента къасто а, царна йукъара уьйр гучайаккха а (5-7 классаш); тайп-тайпана жанрийн литературин говзарийн анализ йан (8-9 классаш);

8. Турпалхошца а, хиламашца а йолу авторан йукъаметтиг билгалйаккха (хIора классехь шен тIегIане хьаьжжана);

9. Кобртачу теоретикин-литературин терминех а, кхетамех а пайдаэца (хIора классехь – оцу классехь Iамийнчу терминех пайдаэца хаар);

10. Исбаьхьаллин говзаре йолу шен йукъаметтиг дIахайта; шена хетачун аргументаци йан (хIора классехь – шен тIегIане хьаьжжана);

11. Хиттийнчу хаттаршна шуьйра барта йа йозанан жоп дала (хIора классехь - шен тIегIане хьаьжжана), дешаран дискуссеш дIахайта (7-9 классаш);

12. Сочинени, эссе, хьалхе кхайкхийнчу литературин йа публицистикин темина леринчу проектана материал лаха, карийна информацех пайдаэца (хIора классехь – шен тIегIане хьаьжжана);

13. Исбаьхьаллин литературин говзарш исбаьхьа йеша, говзаре йолу шен йукъаметтиг а дIа а гойтуш (5-9 классаш);

14. Дешаран хаамийн хьаьрмехь оьшург лаха хаа (7-8 классаш) энциклопедешца, дошамашца, справочникашца, леринчу литературица болх бан (8-9 классаш), библиотекин каталогех, библиографически гойтургех, Интернет лахаран системех пайдаэца (хIора классехь – шен тIегIане хьаьжжина).

Нохчийн литературин тематикин поланировани

5 класс (68 сахьт)

№ п/п	Программин дакъойн а, темийн а цIераш	Сахьтийн барам			Электронни дешаран ресурс.
		Деъан сахьгаш	Талламан белхаш	Кхоллараллин белхаш	
	Дакъа 1. Халкъан барта кхолларалла				
1.1.	<p>Нохчийн халкъан туйра «Кхо ваша» «Тамашийна олхазар». «Кхо ваша а, саьрмик». «Дойшуш хилла кIант. «Барзо Iахарца мохк къовсар».</p> <p>Малые жанры фольклора: пословицы, загадки. Фольклоран кегий жанраш: кицанаш, хIетал-металш.</p> <p>Нохчийн халкъан туйранаш. Туйранаш кхаа тобане декъар: Iер-дахаран, тамашийна, дийнатех лаьцна туйранаш. Нохчийн халкъан туйра «Кхо ваша». Тамашийнчу туйранин элементаш. Iер-дахаран темица догIу туйра «Тамашена олхазар». Туйранан йукъараллин мукъамаш. Миска нах а, элан тайпанан нах а дуьхь-дуьхьалхIиттор. «Борз а, Iахар а» - дийнатех лаьцна туйра. ХIокху тайпана туйранашкахь персонажаш йукъахь цIейаххана персонаж цхьогал хуьлу. Цхьогал нохчийн туйранашкахь шина агIор гойту. Цхьадолчу туйранашкахь иза мекара, хIиллане эхха, аьшпанча, хьесталург санна гахь а, ткъа кхечу туйранашкахь - иза хьекъале, хIуманна кархдолуш тIах-аьлла дийнат ду. Ча а, Борз а, мелхо, - сонта, Iовдал, кIиллу ду. Дукхахьолахь, уьш цхьам-цхьамма Iехийна, кхерийна уьдуш йа дойгуш нисло. Лом а, ЦIокъалом а туйранашкахь уггаре нуьцкъала дийнаташ санна гойту, церан вастехь къаьста къиза Iазапхо. Цара олалла до массо а дийнаташна тIехь. Дийнатех лаьцначу туйранашкахь аллегири йалорца гойту</p>	11	0	1	<p>https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/</p>

	<p>адамийн кхачамбацарш. Цу меттигашкахь дийнатийн леларех пайдаоьцу адамийн амалшкахь долу анташ, сиркхонаш Йорайохуш. Иштга йолчу говзаршкахь коьрта долчу декъана, юмор, ирони хуьлу.</p> <p>Литературин теори: фольклор, фантастикин элементаш, туьйранийн поэтика (терминаш ца йалош), туьйра жанр санна, туьйранийн тайпанаш, туьйранийн композици, дустарш, йухааларш, д'адолор, чаккхе, туьйранийн кульминаци, гипербола, эпитет, туьйранийн варианталла.</p>				
Дерриг:		11	0	1	
Дакъа 2. Нохчийн йаздархойн говзарш					
2.1.	<p>Литературин туьйранаш:</p> <p>Саидов Б. «Майра к'ант Сулима» (дацдина). Хьанал кьинхьегам а, дикалла а, адамийн дахарехь оцу кхетамийн маь'на, хьолахойн саьхьаралла а, мекаралла а йемалйар. Туьйранехь йолчу догдикалла а, кьинхетам а, оьздангалла а хастор.</p> <p>Мусаев М.«Цен маьхьси» Хьекьал мекараллел а, сонталлел а лакхара хилар т'еч'аг'дар. Нахана даьккхинчу оьрна чу ша вужу. Цунах терра долчу оьрсийн туьйранца уьйр. Туьйранехь йолу юмор.</p> <p>Гацаев С. «Чкьоьрдиг» (дацдина).</p> <p>Халкъан васта буха т'ехь кхоьллина туьйра. Чкьоьрдигаца жоьра-бабин кьийсам -дахар дуьхьа кьийсам. Жоьра-бабин т'ехь баьккхина толам а, шена т'ехь баьккхинарг а.</p> <p>Исмаилов А. «Бирдолаг». Туьйранан философин маь'на. Туьйранехь цакхооран а, тешаме хиларан а тема. Туьйранан цхьайолчу персонажийн шех б'обулуш хиларан амал йемалйар. Сен ницкъ, майралла, догдикалла, оьздангалла, цхьогаллан х'илла, бирдолагийн шалхалла. Дикано вуо эшор.</p> <p>Литературин теори: Литературин туьйра. Халкъан туьйранах литературин туьйра къастар, фантастикин элементаш, гипербола, эпитет, туьйранийн варианталла, диалог, монолог, туьйранашкахь йолу оьздангаллин кепаш</p>	9	0	1	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.2	<p>XX б'ешаран литература:</p> <p>Бадурев С. «Зайнди» (дийцар).</p> <p>Дийцарехь болу оьздангаллин кхетамаш, дийцаран сюжет а, вастийн система а.</p> <p>Мамакаев М. «Баппа» (дийцар).</p> <p>Литературин теори: дийцаран жанр, сюжет, васт.</p>	33	1	2	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

<p>Лаха-Невре I. Мамакаевн музей чу виртуальни экскурси йар. Мамакаев I. «Садаьржаш» (стихотворени). Сахилар гайтарехь йаздархочун говзалла. Сулаев M. «Ламанан хи» / « (стихотворени). Йаздархочун биографи. Жимачу а, боккхачу а Даймахке безам кхиор. Гайсултанов I. «Кегий йийсарш» («Александр Чеченский» цIе йолчу повеста йукъара кийсак). Теман шерийн трагеди. Нохчийн къоман исторически дIадахнарг. Сулейманов A. «Борз йу угIуш» / (стихотворени). Олхазаран-КIотара Сулейманов Ахьмадан музей чу виртуальни экскурси йар. Шегахь нехан гIуллакхе хьажаран гIиллакх а, догдикалла кхиор. Саракаев X. «Баьпкан чкъуьйриг» / (дийцар). Йалтийн тIалам бан безаран ойла тIечIагIйар. Окуев Ш. «Лаьмнашкахь суьйре». «Лаьттан дай» цIе йолчу гулар йукъара). Даймахке а, Iаламе а безам кхиор. Поэтан исбаьхьаллин говзалла. Литературин теори: пейзаж, эпитет, аллитераци (гайтар кхиор). Ахмадов I. «Къонахалла» / (дийцар). Кхиазхочун амал дIахIоттар, ша шена тIехь толам. Арсанукаев Ш. «Баьпкан йуьхк» / « (стихотворени). Вовшашца кьинхетаме хиларе кхайкхам, Iаламо лучунна а, адаман кьинхьегамна а тIалам бар, Кагерманов Д. «ДоттагIалла» / (дийцар). Бераллехь дуьйна кхетош-кхиор оьшуш хилар. Сатуев Хь. «Лаьмнийн къоналла» (стихотворени). Iалам поэтан кхетамехь а, исбаьхьаллин гайтарехь а. Махмаев Ж. «Буьйсанан гIулчаш» / (дийцар). Беран синдуьне. Кхиазхочун кхиарехь драматически момент а, мах боцу зедалар а. Амаев В.-Хь. «Малх чубаре хьоьжура иза» (дийцар). Диц ца лун шераш. Махкахдахаран сингаттаме суьрташ. Беран чохьярчу дуьненан гайтаран говзалла. Дикаев M. «Баьстенан аматаш (стихотворени). Iаламан хазалла. Исбаьхьалла. Эстетика а, этика а (Iалам а, кьинхьегам а хастор). Литературин теори: дустар, эпитеташ, метафораш, пейзаж. Ахмадов M. «Ушурма волчохь, хьошалгIахь» (дийцар). Шайх Мансуран йуьхьшано нохчийн исторехь дIалоцу меттиг</p>				
--	--	--	--	--

	Турпалхочун синъюздангаллин амат. Къинхетаман а, доглазаран а тема тІамна а, машарна а дуйхъалхІоттор. Берий ѳмарехула историн хиламаш йухаметтахІоттор. Говзаран самукъане дІадолор.				
2.3	XXI бешаран литература: Рашидов Ш. Стихотворени «Нана-Нохчийчѳ». ТІом дІабаьллачул тІаьхъа Нохчийчѳ меттахІоттор. ГІаланаш, йарташ йухаметтахІоттор. Республикин бахархойн сирла йахъаш. ТІекхуьу чкъор шен къѳман синмехаллашна марздар. Стихотворенин ритм синъайъаме хъал гайтаран гІирс санна. Бексултанов М. «Цакхетта хестор» (дийцар). Іаламан дуйне тІалам беш йукъаметтиг латторан хъашт. Хатуев І.-Хъ. «Нохчийн мотт»/ (стихотворени). Адаман дахарехъ ненан меттан дешан, ненан меттан къамелан хазалла. Хандешан кепийн шорталла. Ритмикин а, рифмин а башхалла. Литературин теори: ритм, рифма. Мусаев С.М. «Хъайбанан чам»/ (дийцар). Депортацехъ нохчийн доьзалан халачу дахарх лаьцна дийцар. Бер доккха хилар. Берийн журнал «СтелаІад»: журналан специфика, жанраш, рубрика, тексташца болх бар.	7	1	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		49	2	3	
Дакъа 3. Кхечу къаьмнийн литература					
3.1.	М. Лермонтов «Кавказ» (гѳчийнарг Сулаев М.)	2	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		2	0	0	
Дакъа 8. ЖамІдаран таллар					
8.1	Сочинени	2	0	2	
8.2	Проект	2	2	0	

8.3	Контролни болх /Тестиrovани/	1	2	0	
8.4	Шеран стандартизиrowанни контролни болх	1	0	0	
Дерриг:		6	2	4	
Программица сахътийн барам		68			

Нохчийн литературин тематикин поланиrowани

6 класс (68 сахът)

№ п/п	Программин дакъойн а, темийн а цѐраш	Сахътийн барам			Электронни дешаран ресурс.
		Деъан сахъташ	Талламан белхаш	Кхоллараллин белхаш	
	Дакъа 1. Халкъан барта кхолларалла				
1.1.	«Нарт-орстхойн паччахъ Наураз» / «Ницкъ болу Солса», «Гермачигара наърташ», «Наърт-аърстхой кхерор». Исторехъ баъхначу наха лелийнчу гѐуллакхех, историн хиламех лаъчна дийцарш. Турпала меттигех лаъчна дийцарш (йурт, лам, дукъ). Наърт-аърстхойх лаъчна дийцарш. Халкъо наърт-аърстхойшца латтийна къийсам. Латта къуйсуш къоман векалша наърт-аърстхойшца латтийна психологически а, хъекъале а къийсам.	7		1	https://desharkho.ru http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

	Литературин теори: наъртийн эпос, гипербола, дустар, синедерзор, йухааларш.				
Дерриг:		7		1	
Дакъа 2. Нохчийн йаздархойн говзарш					
2.1.	Гайсултанов I. «Нийса кхиэл», «Барзо амалш ца хуйцу» (басня). Йукъараллин проблематика. Бакъдерг – лекха ду харцдолчул. ДогцIеначу белхахочун хъекъал а, кхетам а. Сатуев Хь. «Ломмий, цхьогаллий» / (басня). Баснийн дидактикин хъажам. Баснешкахь адаман синсакхталлаш Юрайахар. I. Гайсултановн, Х. Сатуевн, И. Крыловн. баснийн цхъатералла а, белла а. Баснийн сюжет. Мораль. Аллегири. Литературин теори: баснин жанр, аллегири, мораль. Баснин персонажаш.	4		1	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.2	Ошаев Х. «Чайра» (дийцар). Шен Даймахках, ден кхерчах къастийнчу турпалхочун безам. Литературин теори: литературин турпалхо. Мамакаев I. «Дагалецамаш». Поэтан Iаламе болу безам. ЙогIур йолчу хазачу заманах лаьцна ойланаш, синхаамаш. Литературин теори: поэмин жанр, автобиографин говзар. Сулаев М. «КIанте» (стихотворени). Къоман Iадаташна тешаме хила. Сий, собар, дош лардар кхиор.	7			https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.3	Сайдуллаев Х. «Ненан бIаьрхиш» / (поэма). Даймохк ларбар – стеган деза декхар. Сийн а, оьшучун а проблема йеллар. КIентан а, ненан а доьналла. Эдилов Х. «Ненан безам» (стихотворени). Дахаре, Iаламе, нене болу поэтан безам. Саракаев Хь. «Ирсе бIаьрхиш» (дийцар). Ненан безаман ницкъ сийлахь хилар тIечIагIдар. Доьзалехь йолу йукъаметтигаш.	8	1		https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.4	Джунаидов А. «Белхи». (дийцар). Дийцарехь йаздина гойту цIа деш а, йалта гулдеш а иштта кхин дIа долчу гIуллакхашкахь белхи баран ламастан маьIна. Къинхъегаман а, вовшийн гIо даран а тема. Оьздангаллин категореш: догдикалла, къинхетам. ПIаьхъенийн уьйр.	5		1	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

	<p>Литературин теори: Турпалхойн къамел даран башхалла. Сюжет (йуьхьанцара гайтар).</p> <p>Айдамиров А. «Вина мохк» Меската Айдамиров Абузаран цийнан музей чу виртуальни экскурси йар. Шен Даймахках воккхаверан синхаам кхиор.</p> <p>Даймохк дарба хиларх тешар а, ирс а, Даймохк а цхьаьнадозуш ду.</p> <p>Литературин теори: эпитет, метафора, инверси.</p>				
2.5	<p>Ахматова Р. «Ма хала ду цунах кхета» (стихотворени).</p> <p>Галамах самукьадалар.</p> <p>Шен дай баьхначу латтах воккхаверан синхаам кхиор.</p> <p>Арсанукаев Ш. «Мохкбегор» («стихотворени).</p> <p>Шен махкахь бохам хиллачарна лирически турпалхо гъонна ван кийча хилар.</p>	5			<p>https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/</p> <p>https://ps95.ru/dikdosham/ru/</p>
2.6	<p>Окуев Ш. «Баьсте» (стихотворени).</p> <p>Даймехкан суьрташ. Даймахкаца боьзна поэтан синхаамаш.</p> <p>Литературин теори: синедерзор, инверси.</p> <p>Кибиев М. «Меттан сий» (стихотворени). Ненан меттан маьІна. Меттан ницкъ а, сий а. Ненан маттах воккхавер кхиор.</p> <p>Дикаев М. «Сан бахам». (стихотворени).</p> <p>Дахаран маьІнех а, оздангаллин мехаллах а, йуьхьшен синьоздангаллин дӀахӀоттамехь поэзин а, лиро-эпически эшарийн иллин а маьІнех а йолу поэтан ойланаш.</p> <p>Литературин теори: метафора, исбаьхьа гайтаран гирсаш.</p>	7			<p>https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/</p> <p>https://ps95.ru/dikdosham/ru/</p>
2.7	<p>Рашидов Ш. «Ломара цӀе» (стихотворени). Дайн доттагӀаллина а, ламасташна а тешаме хилар. Харжам баран бакъо.</p> <p>Мамакаев Э. «ХӀорд» (стихотворени). Стихотворенин философин маьІна.</p> <p>Дахаран маьІнех лаьцна лирически турпалхочун ойланаш а, синхаамаш. А.</p> <p>Пушкинан а “К морю” стихотвореница Э. Мамакаевн стихотворени йустар.</p> <p>Махмаев Ж. «Ӏаьржачу баьпкан йуьхк».</p> <p>Дакаев С. «ТӀамех ловзар» (стихотворени)</p> <p>Берийн ловзаран кепехь а тӀом цабезар. Машаре кхайкхар.</p>	6		1	<p>https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/</p> <p>https://ps95.ru/dikdosham/ru/</p>
2.8	<p>Бексултанов М. «Некълацар» / (дийцар). ТӀекхууьчу чкъуро ламасташ дӀатасар.</p> <p>Бакхийчеран а, къоначеран синьэкамалла. Къоман ламасташ лардарх а, лелорх а лаьцна къамел.</p>	5			<p>https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/</p>

	Ахмадов М. «Телефон» (дийцар). Жимачу турпалхочун дахар а, дуьне а, доттагIчун гIо дан кийча хилар. Берийн а, баккхийчеран а йукъаметтигаллин проблема.				https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.9	Мусаев С. «Даймахке боьду некъ». (дийцар). Даймехкан тема. Сахьийзар. Генарчу махкахь а шен орамаш бицбала йиш цахилар. Нехан мохк берийн баьргашца. Деден а, ден а дийцарийн гIоьнца ширачу замане экскурс йар, тIекхуьучу чкьуран баккхийчаьрца йолу уьйр. Адамийн йукъара а, къаьмнийн а мехаллаш. Тайп-тайпана къаьмнийн ламасташ дустар. Культурин диалог. Курумова С. «Шовданехь». (дийцар). Халонаш эшор. Амалан кьарцайалар, доьналла кхиор. КIентан а, жIалин а йукъахь долу доттагIалла, тешам.	6	1		https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		53	2	3	
Дакъа 3. Кхечу къаьмнийн литература					
3.1.	Важа Пшавела. «Хьозалдиг». / (дийцар).	2			https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		2	0	0	
Дакъа 8. ЖамIдаран таллар					
8.1	Сочинени	2		2	
8.2	Проект	2	2		
8.3	Контрольни болх /Гестировани/	1	2		
8.4	Шеран стандартизованни контрольни болх	1			
Дерриг:		6	3	4	
Программица сахьтийн барам					

**Нохчийн литературин тематикин поланировани
7 класс (68 сахьт)**

№ п/п	Программин дакъойн а, темийн а цIераш	Сахьтийн барам			Электронни дешаран ресурс.
		Декъан сахьташ	Талламан белхаш	Кхоллараллин белхаш	
	Дакъа 1. Халкъан барта кхолларалла				
1.1.	«Дади-йурт». «Нохчийн шира илли». «Сай» (халкъан илли). Турпала йурт ларйарх а, халкъан бахойх лаьцна турпалаллин илли. Гарабевлла бевзачу иллиалархоша олу иллига ладогIар. Исторически факташ йустар. Эшаран коьрта мукъам гучабаккхар. Паччахьан заманера халачу а, сингаттамечу а дахарх лаьцна лирически эшарш. Литературин теори: исторически эшар, лирически эшар, синедерзор.	4	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		4	0	0	
	Дакъа 2. Нохчийн йаздархойн говзарш				
2.1.	Мамакаев «Даймехкан косташ» (стихотворени). Текхуьучу тIаьхьенна весет. ТIехьа-Мартана М. Мамакаевн цIийнан музей чу виртуальни экскурси йар.	3	0	1	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.2	Саидов Б. «Вина йурт» «Деган аз» / (стихотворени).	6	1	0	https://desharkho.ru/

	Б. Саидовн поездехь граждански мукъамаш. Даймахкана сатийсаран мукъамаш д'акховдор. Ошаев Х. «Иччархо Абухъаьжа Идрисов» / (очерк). Сийлахь Даймехкан т'еман турпалхочун дагалецамаш а, б'аьхаллин хъуьнарш а.				http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.3	Мамакаев I. «Берзан бекхам» / (стихотворени). Нана-берзан сахъийзар а, адамиин къизаллина бекхам бар а.	2	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
	Сулейманов А.. «Шуьнехь дош» / (стихотворени). Стихотворенехь ойла айъаран мукъамаш. Нехан дуьхъа шен са д'адала кийча волчу лирически турпалхочун васт. Стихотворенин аллегорически маъ'на. Литературин теори: тропаш, олицетворени, аллеги, метафора.	4	1	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
	Гайсултанов У. «Болат-г'ала йожар» / (дацдина). Ширачу заманахь ламанхойн луьра дахар гайтар. Зуламхошца а, мохк'далецархошца а халкъо латтийна къийсам. Историн уьйр. Литературин теори: историн повестан жанр.	5	1	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
	Айдамиров А. «Мух'ажарш» («Й'еха буьйсана» романа йукъара кийсак). «Мух'ажарш» кийсакан йешар а, йийцаре йар а. Нохчийн литературехь Даймехкан тема. Даймохк дарбане хиларан тешам. Паччахъан Iедалан мекаралла, Iехийнчу мух'ажаршкахь болу къаьхъа бала. Меската А. Айдамировн ц'ийнан музей чу виртуальни экскурси йар. Теория литературы: литературин турпалхо а, символ а.	5	0	1	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
	Арсанукаев Ш. «Иманах дузийта дегнаш». Дог ц'андаран некъа воккху/йоккху до'анан синан ницкъ. Памо беринчу махке сатийсар гайтар. Кибиев М. «Дош» (стихотворени); «Зов» (басня). Дашана гимн. Дешан маъ'на: дашца сийсазвало/сийсазйало, дашца вазвало/йазйало. Баснин мораль. Х'иллано эшийна моттарг'а.	4	1	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
	Нунуев С.-Хъ. «Юнус» (дийцар). Къинхетам, де доьхначунна г'о дар, дикалла.	4	0	1	https://desharkho.ru/

Джунаидов А. «ХЮьнаш»./ (дийцар). Нохчийн эвланан Гер-дахар гайтар. Къинхьегаман тема. Нохчийчохь а, бакхийчу нехан изехь а Кавказан Теман лараш. Бакхийчу нехан а, Текхуьчу Таьхьенан а уьйр. Литературин теори: Символ. Композици.				http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
С. Гацаев. «Дарц»/ (стихотворени). Поэтан поэзехь адам а, Иалам а. Дарц хьокхучу йукъана йобан символически васт. А.С. Пушкинан а поэзера дарцаца С. Гацаевн дорцан васт дустар. Литературин теори: эпически и лирически. Кусаев I. «Амалехь диканиг» / (стихотворени). Къоман этнографин ламасташ. Беран дика амал кхиорехь ден-ненан меттиг.	4	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Рашидов Ш. «Ден весет» (поэма). Исбаьхьа кхоьллинарг а, биографически мукъамаш а. Текхуьчу чкъурехь хила йеза оздангаллин мехаллаш. Халкъана а, Даймахкана а хьалха долу декхар. Литературин теори: автобиографин поэма.	3	1	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
М. Дикаев. «Нохчо ву со» (стихотворени). Кхечу къоман векалшца машарехь, доттагIаллехь ваха / йаха кийча а, царна эшначохь гЮьнна ван / йан кийча волчу / йолчу йахь йолчу а, маьршачу а нохчичун васт. С. Дакаев. «Куйно хотту». Нохчийн дубнегарехь холхазан куйнан маьIна. Ламасташ довзар.	2	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
А. Шайхиев. «ЧагIо» (баллада). Баллада лиро-эпически жанр санна. Балладин оздангаллин пафос. Тешаме доттагI – онда гIап. Дош делли – кхочушде. Литературин теори: балладин жанр.	2	0	1	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
А. Бисултанов. «Хьайбахахь йазийна байташ» (стихотворени). Бехк-гуьнахь доцуш хIаллакбинчарна гимн. Даймахка цабоьрзучеран ойланаш а, сатийсамаш а.	2	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Амаев В-Хь. «Генарчу денонин туйра» (дийцар).	4	0	0	https://desharkho.ru/

	<p>Дайн ламасташна тешаме хилар. Ден доттагIчо 14 шо кхаьчначу кIантана шалта даларан маъIна а, цул тIахьа цунна тIедужуш долу жопалла а.</p> <p>Декхарна тешаме хилар.</p> <p>Бексултанов М. «Генара а, гергара а денош» (дийцар)/</p> <p>Доьзалан а, йуьхьшен кхиоран тема. Баккхийчеран а, кегийчеран а доладар.</p> <p>Вежаршна йукъара йукъаметтиг. Хьанала кьинхьегам.</p> <p>Литературин теори: турпалхо-дийцархо, Композици.</p>				<p>http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/</p> <p>https://ps95.ru/dikdosham/ru/</p>
	<p>С. Курумова. «Дохк» (кийсак). Даймехкан Iаламна а, лаьмнийн кьинхьегамхошна илли.</p> <p>Литературин теори:: пейзаж гайтаран исбаьхьаллин гIирсаш</p> <p>Окуев Ш. «Сан хьоме Нохчийчоь». Даймахке безам. Патриотизман синхаам.</p>	4	0	0	<p>https://desharkho.ru/</p> <p>http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/</p> <p>https://ps95.ru/dikdosham/ru/</p>
	<p>Ахмадов М. «Кхаа вешех туьйра» (дийцар). Тешамах, декхарх лаьцна дийцар.</p> <p>Сийлахь Даймехкан тIеман фронтера кхаа вешага хьобжу йиша.</p> <p>Литературин теори: психологизм (дуйххьарлера кхетамаш). Чобьхара монолог.</p> <p>Дийцаран фольклоран мукъамаш.</p>	3	1	0	<p>https://desharkho.ru/</p> <p>http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/</p> <p>https://ps95.ru/dikdosham/ru/</p>
Дерриг:		56	2	4	
Дакъа 3. Кхечу къаьмнийн литература					
3.1.	<p>Пушкин А. С. «Iаьнан Iуьйре» (А. Сулеймановс гочийнарг).</p> <p>Альфонс Доде «ТIаьххьарлера урок» (дийцар). Хьехархо а, дешархо а. Беран чобьхара дуьне.</p>	2	0	0	<p>https://desharkho.ru/</p> <p>http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/</p> <p>https://ps95.ru/dikdosham/ru/</p>
Дерриг:		2	0	0	
Раздел 8. ЖамIдаран таллар					
8.1	Сочинени	2	0	2	
8.2	Проект	2	0	2	
8.3	Контролни болх /Тестиновани/	1	2	0	
8.4	Шеран стандартизовани контролни болх	1	0	0	

Дерриг:	6	2	4	
Программица сахътийн барам	68			

Нохчийн литературин тематикин поланировани

8 класс (68 сахът)

№ п/п	Программин дакъойн а, темийн а цѣраш	Сахътийн барам			Электронни дешаран ресурс.
		Декъан сахъташ	Талламан белхаш	Кхоллараллин белхаш	
	Дакъа 1. Халкъан барта кхолларалла.				
1.1.	«Таймин Биболатан илии». «Эвтархойн Ахьмадах илии». Халкъан турпалаллин иллеш кхолладаларан истори. Гѣрабевллачу илииалархоша аларехъ иллешка ладогIар. Турпалаллин иллешкахъ къоман коьрта хиламаш гайтар, оздангалла чагIйар, коьрта персонажийн турпала белхаш хастор, къоман мостагIашца болу къийсам, халкъашна йукъара доттагIалла гайтар. Иллин чулацам, композици, исбаьхьаллин башхаллаш. Оьрсийн былинийн ритмикин-мукъамийн башхалла нохчийн эпосца йустар. Адамийн дахарехъ илиино дIалоцу меттиг.	4	0	1	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		4	0	1	
	Дакъа 2. Нохчийн йаздархойн говзарш				

2.1.	Бадуев С. «Олдам» (повесть). Коьртачу турпалхочух къахетаран тема. Турпалхочун чохъара сингаттам. Декачу олхазарх лаьцна дийцаран философин маъна. Дийцаран идейн чулацам белларехъ цуьнан маъна.	4	0	0	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.2	Мамакаев М. «Лаьмнийн дийцар»; «Пондар» (стихотворени). Лирически турпалхочун синхаамаш гайтар. Сулаев М. «Цавеза доттагI»; «Органан йистехъ» (стихотворени). Нохчийн къоман Iадаташ: некъан а, шовданан а тIаламе йукъаметтиг а, доладар а. Са ца лобху гIуллакхаш. Оьздангаллин декхар. Литературин теори: Композицин шатайпаналла, лирикин тематически а, жанрийн а шорталла. Пейзажан а, философин а лирика.	5	0	0	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.3	Сулейманов А. «Дог дохден цIе» (стихотворени); «Дахаран генаш»/ (поэма). Кхерчан йовхо, хьошалла. Поэмин лирически турпалхочун Даймахках, ламастех, сийх, доьналлех йолу ойланаш. Лирически турпалхочун догдикалла, адаман Iеса ойланаш цIанйан лаам хилар. Шайхиев I. «Дарцан буса» (стихотворение). ДоттагIаллин, вовшийн гIо даран, зеран, тешаман тема. Фольклоран тIеIаткъам.	5	0	1	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
	Арсанукаев Ш. «Тимуран тур», (драма). Йуккъерчу бIешарийн ламанхойн дахаран Iер-дахаран башхаллаш гайтар. Къоман маршо мехала йу массо хIуманел. Къоман маршонехъа кьийсам латточу турпалхойн васташ. Кхечу махкарчу дIалецархошца кьизачу кьийсаман луьра суьрташ. Теория литературы: драмин жанр.	4	0	0	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
	Хамидов I. «Да – коч, схъа – коч» / (дийцар). Нохчийн литературехъ юмор. Адаман синсакхталлаш Iорадахаран говзалла. Литературин теори: юмор, сатира.	4	1	0	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
	Ясаев М. «Тянь-Шанан лаьмнашкахъ» («Хьоме йурт» повестан йукъара кийсак). Адамашна а, чIир эцаран Iадатана а йукъара ира дуьхь-	4	0	0	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/

	дуьхьалкхетарш. Даймахке а, хьомечу йуьрте а сатийсар. Куьйгебахийтаран мах. Литературин теори: повестан жанр.				https://ps95.ru/dikdosham/ru/
	Яшуркаев С. «МаьрКаж-бодан тЕхь кIайн хьобкх» / (дацдина). Спецпереселенцийн луьра а, сингаттаме а денош. Кьоначу йобIан аматехь Даймехкан васт гайтаран маьIна. Халачу хьелашкахь коьртачу турпалхочун амал дIахIоттар. Турпалхочун а, Даймехкан а кхолламийн уьйр. Теория литературы: Метафора. Символ. Композици.	5	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
	Абдулаев Л. «Маьлхан каш» (поэма). Поэмехь ширачу заманан гайтар. Кхечеран синош кIелхьардохуш шен са дIадалар. Шайн йуьртахойн синош уьнах лардархьама, шайн дайн кхерч дIатесначу уьнхошна гимн.	4	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
	Бексултанов М. «Дика ду-кх хьо волуш»; «Дари»/ (дийцарш). Дешархойн дахар, церан йукьаметтигаш, турпалхойн чохьхара дуьне, оздангаллин кхетам.	4	0	1	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
	Бисултанов А. «ДегIаста»; «Халкьан илланчина» (стихотворени). Даймохк хестор. Машар, доьналла, майралла хастор. Халкьан илли, халкьан иллиалархо, кьонах – халкьан дахарехь церан маьIна. Гацаев С. «Кавказ» (стихотворени). Даймехкан безам гайтарехь вастийн шатайпаналла. «Блаьстенца кьамел» (поэзи). Пейзажан лирика. Iаламан а, адаман уьйр. Хасбулатов Я. «Дош» /; «Стаг хилла ваьллахь хьо ара». Дешан ницкьах а, маьIнех а оздангаллин категорех санна. Литературин теори: метафора, васт.	6	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
	М. Ахмадов «Лаьтга тЕхь лаьмнаш а хIиттош» (повесть). Ахмадов Мусан говзарийн коьрта проблемаш, теманаш, турпалхой. Ахмадов Мусан кхолларалле хьажар: дайн Iадаташна а, вайзаманан лехамашна а йукьара Iоттабаккхам, чолхечу дахаран галморзахаллаш, адаман йукьара эхь-бехк дIадалар, Iадаташ ларцадар, кьоман Iадаташка лерам цахилар – кьоман бохам бу, йаздархочун кхайкхам: оздангаллех ца духуш, дахаран халонех чекхдовлар.	3	0	1	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

	«Ляьтга тЕхь лаьмнаш а хИттош» цЕ йолчу повестан чулацам а, исбаьхьаллин башхаллаш а. Ахмадов Мусан прозин исбаьхьаллин башхаллаш. Литературин теори: повестан жанр, символ.				
	Сатуев Х. «Нашха» (поэма). XX бЕшаран йуххьехь Нохчийчуьра исторически хиламаш. Деникинцашца кыйсам латтош вовшийн гЮ дар а, турпалалла а. Литературин теори: повесть, символ.	3	1	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
	Классал араьхьара дешар.	4	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		55	2	4	
Дакъа 3. Кхечу къаьмнийн литература					
3.1.	Ладо Авалиани. «Хьаькхна буц». Машар а, адамалла а, адамийн дахарехь церан мах а. Багратионан къонахалла, нохчийн тЕмалоша лелийна сийлахь гИллакх.	3	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		3	0	0	
Дакъа 8. ЖамIдаран таллар					
8.1	Сочинени	2	0	2	
8.2	Проект	2	0	2	
8.3	Контролни болх /Тестиновани/	1	2	0	
8.4	Шеран стандартизироваьни контролни болх	1	0	0	
Дерриг:		6	2	4	
Програьмица сахьтийн барам		68			

Нохчийн литературин тематикин поланировани

9 класс (68 сахьт)

№ п/п	Программин дакъойн а, темийн а цѳераш	Сахьтийн барам			Электронни дешаран ресурс.
		Декъан сахьташ	Талламан белхаш	Кхоллараллин белхаш	
	Дакъа 1. Халкъан барта кхолларалла				
1.1.	Турпалаллин иллеш «Теркаца хъала-охъа вехаш хиллачу Эла Мусостан, Адин Сурхон илли». «Аьккхийн Жанхотан илли». «Таркхойн кѳентан, Жерочун кѳентан, Жумин Акхтулин илли». Туйранаш «Чингъаз», «Алхаст а, Маьлха-Аьзни а». Шира дийцарш, аларш. Шира дийцарш «Къиза Гадат», «Шотойн Аьстамар», «Исмайлин Дуда» Кицанаш, хѳетал-металш. Назма/ Динан поэзин жанр (жанрашка хъажар).	10	0	1	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		10	0	1	
	Дакъа 2. Нохчийн йаздархойн говзарш				

2.1.	1. Дудаев, М. Сальмурзаев, А. Нажаев, Ш. Айсханов нохчийн литературин бухбиллархой - йаздархойн кхолларалла. Поэзига, прозига хьажар.	2	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.2	Айсханов Ш. «Мало-хало (дийцар). Къинхъегам малонна дувъхъ-дувъхалхЮттор. Хьанал къахъегар кхиор а, Йер-дахаран ойла йар. Литературин теори: беламе дийцаран жанр.	3	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.3	С. Бадиев. «Бешто» (повесть). Йукъараллин Йер-дахар а, гИллакхаш а. Ирча кхоллам. Повестан оьдангаллин аспект. Хьарам-хьанал ца къастош хьал-бахам гулдар Юрадакхар. Литературин теори: повестан жанр.	3	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.4	Мамакаев I. «Дерриге а Тамна»; «Даймехкан тIом болчохъ» (стихотворенеш); «Турпалчу танкистан доьзал» (очерк). Мамакаев М. «И йоблхуш яц»; «Киллочунна» (стихотворенеш). Сулаев М. «ГIовтта; «Малх тоьлур бу» (стихотворенеш); Эдилов Х. «Суьрте»; «Кавказан аьрзу»; «Темало – хьуна» (стихотворенеш). Гадаев М. «Даймехкан лобмашка»; «ДоттагIашка». Турпалалла. ДоттагIалла. Мамакаев I. «Кавказан латта»; «ЙоIе»; «Даге»; «Сайн кIанте» (стихотворенеш); «Нохчийн лаьмнашкахъ» (поэма). Поэтан кхоллараллехъ Даймехкан а, хьомечу Iаламан а васташ. Лирически турпалхочун Даймахе болу безам, цуьнан дахаран Iалашо - иза халкъе болу чIогIа безам, цунна гIуллакх дар. Йукъараллин дахарехъ а, поэзин дIахЮттамехъ поэтан Iалашо, «Нохчийн лаьмнашкахъ» поэма йешар а, йийцаре йар а. Персонажийн синцIеналла. Кьоман ламасташ лелор а, коьртачу персонажийн бохаме кхоллам. ДогцIеначу безамна а, халкъан чIирьэцаран къызачу Iадатана а йукъара контраст. «Кегийчу нехан декъазчу безаман трагизм муьлхарниг йу» бохучу хаттарна жоп лахар. Поэмехъ лирически а, трагически а дерг. Стихан а, метган а башхаллаш. Литературин теори: лирически а, эпически а поэма.	16	1	1	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.5	М. Сулаев. «Сай»; «Сох муха эр ду адам»; «ДоIа» (стихотворенеш), «Лаьмнаша ца дицдо» (романа йукъара дакъош). 1940-1960 шерашкахъ,	7	0	1	https://desharkho.ru/

	къоман дахаран уггар халачу муърашкахь адамиин кхолламаш. Дена а, йоьIаршна а йукъара йукъаметтигаш. Къоман ламасташ лардар а, керлачу Iадаташца даха лаар а. Товсолтан кхолламан трагизм. Романан коьртачу персонажийн кхолламашкахь сингаттаме мукъамаш. Литературин теори: романан жанр.				http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.6	Хамидов I.-Хь. «Лийрбоцурш. / (стихашкахь драма). Фашистийн мехкашIалецархошна дубъхал кьийсам латтош, Даймохк ларбан дIахIиттинчу советски салтийн турпалалла а, доьналла а. Тайп-тайпана къаьмнийн векалша йукъахь -советски салташна йукъахь долу доттаIалла. Драмин васташ кхолларан гIирсаш. Драмехь мостагIчун амат. Советски тIемалойн а, мостагIийн а васташ кхолларехь драматурган говзалла. Литературин теори: драмин жанр.	5	0	1	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.7	Гацаев С. «Буйса хаза, буйса тийна»; «БIаьсте кхечи»; «ХIай, йоI, делхьа, собарде» (стихотворенеш). Пейзажан лирика. Адамах а, Iаламах а лаьцна поэтан ойланаш. Адаман са а, Iаламан дубне а. Лирически турпалхочун синан хьал гойту Iаламан суьрташ. Хиламан хIора мIаьргонан хазалла гайтарехь поэтан говзалла.	3	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.8	Р. Супаев. «Вайнехан халкъан иллеш». Йуьхьшен кхолларехь халкъан поэзин меттиг, чохьарчу дубненна а, оздангаллин хьежамашна а бен тIеIаткъам. Литературин теори: Литературехь фольклоран ламасташ. «Буйса йу беттасе». Буйсанан Iаламан хазалла. Пейзажан лирика.	2	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
	Галхадов Х. «Шийла дарц цIевзинчохь». Майраллех, доьналлех, нийсо лахарх, дахаре болчу безамах лаьцна. Литературин теори: эпитет, символ. «Сан ненан маттахь ас йазйо». Ненан мотт хааран а, ларбаран а ладамалла, цуьнга болу безам.	3	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.9	Гайтукаева Б.«Зама», («Хьан цIийнах йара-кха со, Нохчийчохь, хьан цIийнах йара»). ТIебогIучу бохамна сагатдар а, Даймохк ларбан лаар а. Поэт а, зама а. Поэзехь шайхаллин тема.	4	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		48	2	3	

Дакъа 3. Кхечу къаьмнийн литература					
3.1.	М.Ю. Лермонтов «Валерик» (поэма). Тюм а, машар а. Тюм цабезар.	2		0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		2	0	0	
Дакъа 8. Жамдаран таллар					
8.1	Сочинени	2	0	2	
8.2	Проект	2	0	2	
8.3	Контролни болх /Тестиrowани/	1	2		
8.4	Шеран стандартизованни контролни болх	1			
Дерриг:		6	2	4	
Программица сахътийн барам		66			

НОХЧИЙН ЛИТЕРАТУРИН ПОУРОЧНИ ПЛАНИРОВАНИ

5 класс

№ п / п	Урокан тема	Сахьтийн барам			Терахь	Электронни дешаран ресурс
		Сах ьт	Таллама н белхаш	Кхолла раллин белхаш		
	Халкъан барта кхолларалла (11 с. + 1 с.)					
1.	Халкъан барта кхолларалла	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
2.	Нохчийн халкъан туйра «Кхо ваша»	1	0	0		www.urok95.ru .
3.	Нохчийн халкъан туйра «Кхо ваша» тӀечӀагӀдар	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
4.	Нохчийн халкъан туйра «Тамашийна олхазар»	1	0	0		https://desharkho.ru/
5.	Нохчийн халкъан туйра «Кхо ваша а, саьрмик»	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
6.	Нохчийн халкъан туйра «Дьошуш хилла кӀант»	1	0	0		www.urok95.ru .
7.	Нохчийн халкъан туйра «Дьошуш хилла кӀант» тӀечӀагӀдар	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
8.	Нохчийн халкъан туйра «Барзо Ӏахарца мохк кьовсар»	1	0	0		https://desharkho.ru/
9.	Классал арахьара дешар	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
10.	Фольклоран кегий жанраш: кичанаш	1	0	0		www.urok95.ru .
11.	Фольклоран кегий жанраш: хӀетал-металш	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
12.	Проект	1	0	1		https://desharkho.ru/

	Нохчийн йаздархойн говзарш Литературин туьйранаш (9 с.+1 с.)					
1 3.	Саидов Б. «Майра кІант Сулима».	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
1 4.	Саидов Б. «Майра кІант Сулима» туьйра. Туьйранан турпалхой	1	0	0		www.urok95.ru .
1 5.	Саидов Б. «Майра кІант Сулима» туьйра. Сулимин хьуьнарш	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
1 6.	Мусаев М. «Цен маьхьси» – дийнатех лаьцна туьйра. Лобман овра	1	0	0		https://desharkho.ru /
1 7.	Мусаев М. «Цен маьхьси» туьйра. Бекхам	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
1 8.	Гацаев С. «Чкъоьрдиг» туьйра. Коьрта турпалхо	1	0	0		www.urok95.ru .
1 9.	Гацаев С. «Чкъоьрдиг» туьйра. Чкъоьрдиган толамаш.	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
2 0.	Исмаилов А. «Бирдолаг». Туьйранан философин маьІна	1	0	0		https://desharkho.ru /
2 1.	<i>Классал араьхьара дешар</i>	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
2 2.	Сочинени	1	0	1		ps95.ru/dikdosham/
	XX бешаран литература – (33 с.+ 3 с.)					
2 3.	Бадуев С.С. дахар, кхолларалла. «Зайнди» дийцар. Турпалхойн васташ	1	0	0		https://desharkho.ru /
2 4.	Бадуев С.С. «Зайнди» дийцар. Коьрта маьІна	1	0	0		www.urok95.ru .
2 5.	Мамакаев М.А. дахар, кхолларалла. «Баппа» дийцар. Ши некъахо	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/

2 6.	Мамакаев М.А. «Баппа» дийцар. Нийсо харционал толар.	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
2 7.	Литературин теори: дийцаран жанр, сюжет, васт.	1	0	0		https://desharkho.ru /
2 8.	Эхшеран тест	1	1	0		www.urok95/ru.
2 9.	Мамакаев I.Ш. дахар, кхолларалла. «Садаържаш» стихотворени	1	0	0		http://ps95.ru/nohch iyn-tezaurus/
3 0.	I. Мамакаевн музей (виртуальни экскурси)	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
3 1.	Сулаев М.А. дахар, кхолларалла. «Ламанан хи» стихотворени	1	0	0		https://desharkho.ru /
3 2.	Гайсултанов I.Э. дахар, кхолларалла. «Кегий йийсарш» – повестан дакъа. Ши доттагI	1	0	0		www.urok95/ru.
3 3.	Гайсултанов I.Э. «Кегий йийсарш». Иалин кхоллам	1	0	0		http://ps95.ru/nohch iyn-tezaurus/
3 4.	Олхазаран-Кютара Сулейманов Ахьмадан музей чу виртуальни экскурси йар	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
3 5.	Сулейманов Ахьмадан «Борз йу угIуш» стихотворени.	1	0	0		https://desharkho.ru /
3 6.	Саракаев Хь. «Баьпкан чкъуьйриг» дийцар	1	0	0		www.urok95/ru.
3 7.	«Баьпкан чкъуьйриг» дийцарх лаьцна.	1	0	0		http://ps95.ru/nohch iyn-tezaurus/
3 8.	Проект	1	0	1		ps95.ru/dikdosham/
3 9.	Окуев Ш. «Лаьмнашкахь суьйре» стихотворени. Литературин теори: пейзаж, эпитет, аллитераци (гайтар кхиор)	1	0	0		https://desharkho.ru /
4 0.	Классал арахьара дешар	1	0	0		www.urok95/ru.

4 1.	Ахмадов I. «Къонахалла» (дийцар)	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
4 2.	Ахмадов I. «Къонахалла» (дийцар). Кхиазхочун амал дIахIоттар, ша шена тIехь толам	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
4 3.	Дийцар, суртхIоттор, ойлайар	1	0	0		https://desharkho.ru/
4 4.	Арсанукаев Ш. «Баьпкан йуьхк» (стихотворени)	1	0	0		www.urok95.ru.
4 5.	Кагерманов Д. «ДоттаIалла» (дийцар)	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
4 6.	Кагерманов Д. «ДоттаIалла» (дийцар)	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
4 7.	Сатуев Хь. «Лаьмнийн къоналла» (стихотворени)	1	0	0		https://desharkho.ru/
4 8.	Махмаев Ж. «Буьйсанан гIулчаш» (дийцар). Беран синдуйне	1	0	0		www.urok95.ru.
4 9.	Махмаев Ж. «Буьйсанан гIулчаш» (дийцар)	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
5 0.	Амаев В.-Хь. «Малх чубаре хьобжура иза» (дийцар)	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
5 1.	Амаев В.-Хь. «Малх чубаре хьобжура иза» (дийцар). Беран чобьхарчу дуьненан гайтаран говзалла	1	0	0		https://desharkho.ru/
5 2.	Дикаев М. «БIаьстенан аматаш (стихотворени). Iаламан хазалла	1	0	0		www.urok95.ru.
5 3.	Исбаьхьалла. Эстетика а, этика а	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
5 4.	Литературин теори: дустар, эпитеташ, метафораш, пейзаж	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
5 5.	Сочинени	1	0	1		https://desharkho.ru/
5 6.	Ахмадов М. «Ушурма волчохь, хьошалгIахь» (дийцар)	1	0	0		www.urok95.ru.

5 7.	Ахмадов М. «Ушурма волчохь, хьошалгІахь» (дийцар)	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
5 8.	Берийн журнал «СтелаІад»: журналан специфика, жанраш, рубрика, тексташца болх бар	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
	XXI бешаран литература – (7 с.+1 с.)					
5 9.	Рашидов Ш. стихотворени «Нана-Нохчийчохь»	1	0	0		www.urok95.ru.
6 0.	Бексултанов М. «Цакхетта хестор» (дийцар)	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
6 1.	Хатуев Іабдул-Хьамидан «Аьрзунан илли» стихотворени	1	0	0		https://desharkho.ru /
6 2.	Хатуев І.-Хь. «Нохчийн мотт» (стихотворени)	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
6 3.	Мусаев С.М. «Хьайбанан чам» (дийцар)	1	0	0		https://desharkho.ru /
6 4.	Мусаев С.М. «Хьайбанан чам» (дийцар)	1	0	0		www.urok95.ru.
6 5.	Классал арахьара дешар	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
6 6.	Шеран талламан болх. (Тест)	1	1	0		ps95.ru/dikdosham/
	Кхечу къаьмнийн литература (2 с.)					
6 7.	М. Лермантов «Кавказ» (гойинарг Сулаев М.)	1	0	0		www.urok95.ru.
6 8.	М. Лермантов «Кавказ» (гойинарг Сулаев М.). ЖамІдаран урок	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
ПРОГРАММИЦА САХЬТИЙН БАРАМ		68	2	4		

6 класс

	Урокан тема	Сахьтийн барам			хь	Стронни дешаран рс
		т	гаман аш	ла ин белхаш		
	сьан барга кхолларалла (+1 с.)					

1.	«Т-аьрстхойн паччахь Наураз»	1	0	0		//ps95.ru/nohchiyn- rus/
2.	«Дикъ болу Солса»	1	0	0		ru/dikdosham/
3.	«Мачигара наьрташ»	1	0	0		://desharkho.ru/
4.	«Т-аьрстхой кхерор» дийцарш	1	0	0		//ps95.ru/nohchiyn- rus/
5.	«Ала меттигех лаьцна дийцарш (г, лам, дукъ)»	1	0	0		ru/dikdosham/
6.	«Т-аьрстхойх лаьцна дийцарш»	1	0	0		://desharkho.ru/
7.	«Трагурин теори: наьртийн эпос, «Рбола, дустар, синедерзор, «Аларш»	1	0	0		//ps95.ru/nohchiyn- rus/
8.	«Текст»	1	0	1		ru/dikdosham/
«Тийн йаздархойн говзарш (с. + 5 с.)»						
9.	«Ултанов I. «Нийса кхиэл»	1	0	0		://desharkho.ru/
10.	«Ултанов I. «Барзо амалш ца «Цу» (басня)»	1	0	0		//ps95.ru/nohchiyn- rus/
11.	«Уев Хь. «Ломмий, цхьогаллий» (басня)»	1	0	0		ru/dikdosham/
12.	«Уйсултановн, Х. Сатуевн, И. «Уловн баснех лаьцна. Мораль. «Угори.»	1	0	0		://desharkho.ru/
13.	«Урени»	1	0	1		//ps95.ru/nohchiyn- rus/
14.	«Урени арахьара дешар»	1	0	0		ru/dikdosham/
15.	«Уев Х. «Чайра» (дийцар)»	1	0	0		://desharkho.ru/
16.	«Удаймахках, ден кхерчах «Угийнчу турпалхочун синхаамаш»	1	0	0		//ps95.ru/nohchiyn- rus/
17.	«Уакаев I. «Дагалецамаш» «Уган Иаламе болу безам»	1	0	0		ru/dikdosham/
18.	«Урагурин теори: поэмин жанр, «Убиографин говзар»	1	0	0		://desharkho.ru/
19.	«Уев М. «Кланте» (стихотворени)»	1	0	0		//ps95.ru/nohchiyn- rus/
20.	«Урени арахьара дешар»	1	0	0		ru/dikdosham/

1.	Куллаев Х. «Ненан Ёаьрхиш» (ма)	1	0	0		://desharkho.ru/
2.	Мохк ларбар – стеган деза декхар	1	0	0		//ps95.ru/nohchiyn- rus/
3.	Н а, оьшучун а проблема йеллар. тан а, ненан а доьналла	1	0	0		ru/dikdosham/
4.	Ков Х. «Ненан безам» (котворени)	1	0	0		://desharkho.ru/
5.	Ре, Галаме, нене болу поэтан м	1	0	0		//ps95.ru/nohchiyn- rus/
6.	Каев Хь. «Ирсе Ёаьрхиш» (цар)	1	0	0		ru/dikdosham/
7.	Н безаман ницкъ сийлахь хилар агГдар	1	0	0		://desharkho.ru/
8.	<i>Сал арахьара дешар</i>	1	0	0		//ps95.ru/nohchiyn- rus/
9.	ировани	1	1	0		ru/dikdosham/
10.	Наидов А. «Белхи» (дийцар)	1	0	0		://desharkho.ru/
11.	Амиров А. «Вина мохк»	1	0	0		//ps95.ru/nohchiyn- rus/
12.	Даймахках воккхаверан синхаам р	1	0	0		ru/dikdosham/
13.	жт	1	0	1		://desharkho.ru/
14.	Гратурин теори: эпитет, метафора, рси	1	0	0		//ps95.ru/nohchiyn- rus/
15.	<i>Сал арахьара дешар</i>	1	0	0		ru/dikdosham/
16.	Атова Р. «Ма хала ду цунах а» (стихотворени)	1	0	0		://desharkho.ru/
17.	Мах самукьадалар	1	0	0		//ps95.ru/nohchiyn- rus/
18.	Дай баьхначу латтах хаверан синхаам кхиор	1	0	0		ru/dikdosham/
19.	Нукаев Ш. «Мохкбегор» (котворени)	1	0	0		://desharkho.ru/
20.	Махкахь бохам хиллачарна чески турпалхо Гюьнна ван а хилар	1	0	0		//ps95.ru/nohchiyn- rus/
21.	Ев Ш. «Ёаьсте» (стихотворени)	1	0	0		ru/dikdosham/

2.	мехкан суьрташ. Даймахкаца на поэтан синхаамаш	1	0	0		://desharkho.ru/
3.	ратурин теори: синедерзор, рси	1	0	0		//ps95.ru/nohchiyn- rus/
4.	ев М. «Метган сий» (котворени)	1	0	0		ru/dikdosham/
5.	н метган маъна. Метган ницкъ й а. Ненан маттах воккхавер р	1	0	0		://desharkho.ru/
6.	ев М. «Сан бахам» (котворени)	1	0	0		//ps95.ru/nohchiyn- rus/
7.	ратурин теори: метафора, ъхъа гайтаран гирсаш	1	0	0		ru/dikdosham/
8.	идов Ш. «Ломара цѐ» (котворени)	1	0	0		://desharkho.ru/
9.	акаев Э. «ХIорд» (стихотворени)	1	0	0		//ps95.ru/nohchiyn- rus/
10.	котворенин философин маъна	1	0	0		ru/dikdosham/
11.	орю» стихотвореница амакаевн стихотворени йустар	1	0	0		://desharkho.ru/
12.	маев Ж. «Iаьржачу баьпкан к»	1	0	0		//ps95.ru/nohchiyn- rus/
13.	тнени	1	0	1		ru/dikdosham/
14.	ев С. «ТIамах ловзар» (котворени)	1	0	0		://desharkho.ru/
15.	ултанов М. «Некълацар» (цар)	1	0	0		//ps95.ru/nohchiyn- rus/
16.	хуьучу чкъуро ламасташ дIатасар	1	0	0		ru/dikdosham/
17.	хийчеран а, къоначеран а экамалла	1	0	0		://desharkho.ru/
18.	адов М. «Телефон» (дийцар)	1	0	0		//ps95.ru/nohchiyn- rus/
19.	йн а, баккхийчеран а аметтигаллин проблема	1	0	0		ru/dikdosham/
20.	аев С. «Даймахке боьду некъ» (цар)	1	0	0		://desharkho.ru/
21.	рчу махкахъ а шен орамаш ала йиш цахилар	1	0	0		//ps95.ru/nohchiyn- rus/

2.	н мохк берийн бѡаьргашца	1	0	0		ru/dikdosham/
3.	т-тайпана къаьмнийн ламасташ ар. Культурин диалог	1	0	0		://desharkho.ru/
4.	мова С. «Шовданехъ» (дийцар)	1	0	0		//ps95.ru/nohchiyn- rus/
5.	тан а, жѡаьлина а йукъахъ долу агѡалла, тешам	1	0	0		ru/dikdosham/
6.	ан талламан болх. (Тест)	1	1	0		://desharkho.ru/
	у къаьмнийн литература (2 с.)					
7.	а Пшавела. «Хьозалдиг»/(дийцар)	1	0	0		ru/dikdosham/
8.	а Пшавела. «Хьозалдиг»/(дийцар)	1	0	0		://desharkho.ru/
ГРАММИЦА САХЪТИЙН БАРАМ		68	2	4		

7 класс

	Урокан тема	Сахътийн барам			хъ	стронни дешаран рс
		т	таман аш	ла ин белхаш		
	къан барта кхолларалла					
	и-йурт». «чийн шира илли»	1	0	0		://desharkho.ru/
	» (халкъан илли)	1	0	0		://ps95.ru/dikdosham/r
	ала йурт ларйарх а, халкъан койх а лаьцна турпалаллин илли	1	0	0		//ps95.ru/nohchiyn- rus/
	ратурин теори: исторически , лирически эшар, синедерзор.	1	0	0		://desharkho.ru/
	нийн йаздархойн говзарш (. +6 с)					
	акаев «Даймехкан косташ» (котворени)	1	0	0		//ps95.ru/nohchiyn- rus/
	хуьучу тѡаьхьенна весет	1	0	0		://desharkho.ru/
	ѡа-Мартана М. Мамакаевн нан музей чу виртуальни урси йар	1	0	0		://ps95.ru/dikdosham/r

ект	1	0	1		//ps95.ru/nohchiyn-rus/
ов Б. «Вина йурт» «Деган аз» (котворени)	1	0	0		://desharkho.ru/
идовн поездехь граждански амаш. Даймахкана сатийсаран амаш дАакховдор	1	0	0		://ps95.ru/dikdosham/r
ев Х. «Иччархо Абухъаъжа исов» (очерк)	1	0	0		//ps95.ru/nohchiyn-rus/
ахъ Даймехкан тЕман алхочун дагалецамаш а, каллин хъуьнарш а.	1	0	0		://desharkho.ru/
нени	1	0	1		://ps95.ru/dikdosham/r
сал арахъара дешар	1	0	0		//ps95.ru/nohchiyn-rus/
акаев I. «Берзан бекхам» (котворени)	1	0	0		://desharkho.ru/
Берзан сахъйзар а, адамиин аллина бекхам бар а	1	0	0		://ps95.ru/dikdosham/r
йманов А. «Шуьнехъ дош» (котворени)	1	0	0		//ps95.ru/nohchiyn-rus/
котворенехъ ойла айъаран амаш. Нехан дуьхъа шен са ла кийча волчу лирически алхочун васт.	1	0	0		://desharkho.ru/
котворенин аллегорически маъИна	1	0	0		://ps95.ru/dikdosham/r
сал арахъара дешар	1	0	0		//ps95.ru/nohchiyn-rus/
ратурин теори: тропаш, етворени, аллеги, метафора	1	0	0		://desharkho.ru/
ултанов У. «Болат-гГала йожар» / дина).	1	0	0		://desharkho.ru/
ачу заманахъ ламанхойн луьра р гайтар	1	0	0		://ps95.ru/dikdosham/r
мхошца а, мохкдГалецархошца а ьо латтийна кыйсам	1	0	0		//ps95.ru/nohchiyn-rus/

ийн цхьяалла-вайн ницкь. у кьяамнашца нохчаша гергарло адар	1	0	0		://desharkho.ru/
рин уйр. ратурин теори: историн повестан	1	0	0		://desharkho.ru/
<i>сал арахъара дешар</i>	1	0	0		://ps95.ru/dikdosham/r
ировани	1	1	0		//ps95.ru/nohchiyn- rus/
миров А. «МухАжарш» («Йеха санаш» романа йукъара кийсак)	1	0	0		://desharkho.ru/
«Ажарш» кийсакан йешар а, аре йар а	1	0	0		://ps95.ru/dikdosham/r
ийн литературехь Даймехкан . Даймохк дарбане хиларан м	1	0	0		//ps95.ru/nohchiyn- rus/
бешарахь нохчийн халкь кара дАакхалхар	1	0	0		://ps95.ru/dikdosham/r
ект	1	0	1		
ратурин теори: литера- турин алхо а, символ а	1	0	0		://desharkho.ru/
<i>сал арахъара дешар</i>	1	0	0		://ps95.ru/dikdosham/r
нукаев Ш. «Ийманах дузийта аш»	1	0	0		//ps95.ru/nohchiyn- rus/
дАндаран некъа воккху/йоккху нан синан ницкь	1	0	0		://desharkho.ru/
ев М. «Дош» (стихотворени), » (басня)	1	0	0		://ps95.ru/dikdosham/r
ин мораль. ХИллано эшийна арГа	1	0	0		//ps95.ru/nohchiyn- rus/
ев С.-Хь. «Юнус» (дийцар)	1	0	0		://desharkho.ru/
наидов А. «ХЮььнаш» (дийцар)	1	0	0		://ps95.ru/dikdosham/r
ийн эвланан Гер-дахар гайтар	1	0	0		//ps95.ru/nohchiyn- rus/
ратурин теори: символ, юзици	1	0	0		://desharkho.ru/

цаев. «Дарц» (стихотворени). ан поэзехь адам а, Талам а	1	0	0		://ps95.ru/dikdosham/r
кинан поэзера дарцаца С. евн дорцан васт дустар	1	0	0		://ps95.ru/nohchiyn- rus/
ев I. «Амалехь диканиг» котворени)	1	0	0		://desharkho.ru/
идов Ш. «Ден весет» (поэма). ьхьа кхоьллинарг а, рафически мукъамаш а	1	0	0		://ps95.ru/dikdosham/r
ратурин теори: автобиографин а	1	0	0		://ps95.ru/nohchiyn- rus/
икаев. «Нохчо ву со» котворени)	1	0	0		://desharkho.ru/
акаев. «Куйно хотту»	1	0	0		://ps95.ru/dikdosham/r
айхиев. «ЧагIо» (баллада)	1	0	0		://ps95.ru/nohchiyn- rus/
ратурин теори: балладин жанр	1	0	0		://desharkho.ru/
инени	1	0	1		://ps95.ru/dikdosham/r
исултанов. «Хьайбахахь йазийна аш»» (стихотворени)	1	0	0		://ps95.ru/nohchiyn- rus/
макка цIабьорзучеран ойланаш а, йсамаш а	1	0	0		://desharkho.ru/
ев В-Хь. «Генарчу денойн ра» (дийцар)	1	0	0		://ps95.ru/dikdosham/r
I ламасташна тешаме хилар	1	0	0		://ps95.ru/nohchiyn- rus/
арна тешаме хилар	1	0	0		://desharkho.ru/
ултанов М. «Генара а, гергара а ш» (дийцар)	1	0	0		://ps95.ru/dikdosham/r
урумова. «Дохк» (кийсак)	1	0	0		://ps95.ru/nohchiyn- rus/
ратурин теори: пейзаж гайтаран ьхьаллин ГIирсаш	1	0	0		://desharkho.ru/
ев Ш. «Сан хьоме Нохчийчоь»	1	0	0		://ps95.ru/dikdosham/r

ааке безам. Патриотизман аам	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-rus/
адов М. «Кхаа вешех туьйра» цар)	1	0	0		http://desharkho.ru/
амах, декхарх лаьцна дийцар	1	0	0		http://ps95.ru/dikdosham/r
ан талламан болх. (Тест)	1	1	0		http://ps95.ru/nohchiyn-rus/
ту къаьмнийн литература (2 с.)					
кин А. С. «Аьнан Гуьйре» (А. ймановс гочйнарг)	1	0	0		http://desharkho.ru/
ронс Доде «ТӀаьххьарлера урок» цар)	1	0	0		http://ps95.ru/dikdosham/r
ГРАММИЦА САХЪТИЙН БАРАМ	68	2	4		

8 класс

Урокан тема	Сахътийн барам			ахь	эстронни дешаран рс
	аьт	ааман аш	ла ин аш		
къан барта кхолларалла (4 с.)					
мин Биболатан илли»	1	0	0		http://ps95.ru/dikdosham/
мин Биболатан илли». къан турпалаллин иллеш ладаларан истори	1	0	0		http://desharkho.ru
гархойн Ахьмадах илли»	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-rus/
гархойн Ахьмадах илли». Иллин цам, композици, исбаьхьаллин каллаш	1	0	0		http://ps95.ru/dikdosham/
нийн йаздархойн говзарш (55 с.)					
ев С.С. дахаран а, кхоллараллин тъ	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-rus/
ев С.С. «Олдам» дийцаран га турпалхой	1	0	0		http://ps95.ru/dikdosham/

ев С.С. «Олдам» дийцар. ман сингаттам	1	0	0		. desharkho.ru
ев С.С. «Олдам» дийцар. даран идейн чулацам белларехъ ан маъІна	1	0	0		//ps95.ru/nohchiyn- rus/
акаев М.А. дахаран а, лараллин а некъ	1	0	0		.ru/dikdosham/
акаев М.А. «Лаъмнийн дийцар» отворени	1	0	0		. desharkho.ru
акаев М.А. «Пондар» отворени	1	0	0		//ps95.ru/nohchiyn- rus/
ев М.А. дахар, кхолларалла. «Ца а доттагІ» стихотворени	1	0	0		.ru/dikdosham/
ект.	1	0	1		.ru/dikdosham/
ев М.А. дахар, кхолларалла. анан йистехъ» стихотворени	1	0	0		. desharkho.ru
сал арахъара дешар	1	0	0		//ps95.ru/nohchiyn- rus/
йманов А. С. дахаран а, лараллин а некъ. «Дог дохден стихотворени	1	0	0		.ru/dikdosham/
йманов А.С. «Дахаран генаш» а. Весет	1	0	0		. desharkho.ru
йманов А.С. «Дахаран генаш» а. Весет	1	0	0		//ps95.ru/nohchiyn- rus/
хиев І.Х. дахаран а, лараллин а некъ. «Дарцан буса» а. Ден хъехар	1	0	0		. desharkho.ru
хиев І.Х. «Дарцан буса» поэма. волу доттагІ	1	0	0		//ps95.ru/nohchiyn- rus/
инени	1	0	1		
нукаев Ш.А. дахаран а, лараллин а некъ	1	0	0		.ru/dikdosham/
нукаев Ш.А. «Тимуран тур» а. Тимуран Бю	1	0	0		. desharkho.ru

нукаев Ш.А. «Тимуран тур» а. Айтамиран илли	1	0	0		//ps95.ru/nohchiyn- rus/
нукаев Ш.А. «Тимуран тур» а. Ламанхойн васташ	1	0	0		.ru/dikdosham/
идов I-Хь.Х. дахар, кхолларалла	1	0	0		.y. desharkho.ru
идов I-Хь.Х. «Диа-коч, схьа-коч» ар. Хьаша ларар	1	0	0		//ps95.ru/nohchiyn- rus/
идов I-Хь.Х. «Диа-коч, схьа-коч» ар. Хьаша ларар	1	0	0		.ru/dikdosham/
ратурин теори: юмор, сатира	1	0	0		.y. desharkho.ru
<i>сал арахьара дешар</i>	1	0	0		//ps95.ru/nohchiyn- rus/
в М.Д. дахар, кхолларалла. «Хьоме йурт» повесть. Хийрачу ахь	1	0	0		.ru/dikdosham/
в М.Д. «Хьоме йурт». Вежарийн хетам	1	0	0		.y. desharkho.ru
в М.Д. «Хьоме йурт». Джанхотан	1	0	0		//ps95.ru/nohchiyn- rus/
в М.Д. «Хьоме йурт» повестан цым планаца бийцаре бар	1	0	0		.ru/dikdosham/
инени	1	0	1		.ru/dikdosham/
ркаев С.С. дахар, кхолларалла	1	0	0		.y. desharkho.ru
ркаев С.С. «МаьрКаж-бодан , кIайн хьобкх». Мадас аьккхина некъ	1	0	0		//ps95.ru/nohchiyn- rus/
ркаев С.С. «МаьрКаж-бодан , кIайн хьобкх». Воккхачу стеган ам	1	0	0		.ru/dikdosham/
ркаев С.С. «МаьрКаж-бодан , кIайн хьобкх». Жовзанан васт	1	0	0		.y. desharkho.ru
ркаев С.С. «МаьрКаж-бодан , кIайн хьобкх». Символах ам балар	1	0	0		//ps95.ru/nohchiyn- rus/

	ировани	1	1	0		. desharkho.ru
	лаев Л.Ш. дахар, кхолларалла	1	0	0		.ru/dikdosham/
	лаев Л.Ш. «Маълхан каш» а. Коърта турпалхо	1	0	0		. desharkho.ru
	лаев Л.Ш. «Маълхан каш» а. Пхьеро бина сацам	1	0	0		//ps95.ru/nohchiyn- rus/
	лаев Л.Ш. «Маълхан каш» а. Поэмехъ ширачу заманан р гайтар	1	0	0		.ru/dikdosham/
	<i>ссал арахъара дешар</i>	1	0	0		. desharkho.ru
	ултанов М.Э. дахаран а, лараллин а некъ	1	0	0		//ps95.ru/nohchiyn- rus/
	ултанов М.Э. «Дика ду хьо ш»	1	0	0		.ru/dikdosham/
	ултанов М.Э. «Дари» дийцаран алхой	1	0	0		. desharkho.ru
	ултанов М.Э. «Дари» дийцар. гран дехар	1	0	0		//ps95.ru/nohchiyn- rus/
	лтанов А.Д. дахаран а, лараллин а некъ. «ДегIаста» отворени. Нохчийн къоман ехаллаш	1	0	0		.ru/dikdosham/
	лтанов А.Д. «Халкъан нчина» стихотворенин маъIна	1	0	0		. desharkho.ru
	ев С.А. дахар, кхолларалла. каз» стихотворени. Iаламан сурт	1	0	0		//ps95.ru/nohchiyn- rus/
	ев С.А. «БIаьстенца къамел» отворени. БIаьстенан хазалла	1	0	0		.ru/dikdosham/
	улатов Я.И. дахар, кхолларалла. ш» стихотворени	1	0	0		. desharkho.ru
	улатов Я.И. «Стаг хила ваьлпехъ ра...» стихотворени	1	0	0		.ru/dikdosham/
	адов М.М. дахаран а, лараллин а некъ. «ЛIаьтта тIехъ	1	0	0		//ps95.ru/nohchiyn- rus/

	наш а хИитгош» повесть. хИим-хъаьжа					
	адов М.М. «Лабта тЕхъ наш а хИитгош» повесть. Хъаша р. Пом	1	0	0		ru/dikdosham/
	адов М.М. «Лабта тЕхъ наш а хИитгош» повесть. Данин каллин хъуьнарш. Повестан алхойн васташ	1	0	0		y. desharkho.ru
	Текст	1	0	1		//ps95.ru/nohchiyn- rus/
	ев Хь.Д. дахар, кхолларалла. «Нашахъ» поэма. Датесна юрт	1	0	0		ru/dikdosham/
	ев Хь.Д. «Нашахъ» поэмин на	1	0	0		y. desharkho.ru
	ев Хь.Д. «Нашахъ» поэмин а, ев Хь.С. «Наша» отворенин а исбаьхьаллин каллаш	1	0	0		//ps95.ru/nohchiyn- rus/
	Тест <i>сал араьара дешар</i>	1	0	0		ru/dikdosham/
	Тест ан талламан болх. (Тест)	1	1	0		y. desharkho.ru
	Тест ду къаьмнийн литература (3 с.)					
	Авалиани дахар, кхолларалла	1	0	0		ru/dikdosham/
	Авалиани «Хъаькхна буц» ар	1	0	0		y. desharkho.ru
	Авалиани «Хъаькхна буц» ар. ЖамIдар	1	0	0		//ps95.ru/nohchiyn- rus/
ГРАММИЦА САХЬТИЙН БАРАМ		68	2	4		

9 класс

	Урокан тема	Сахьтийн барам			Тест	Дешаран ресурсы
		Тест	Талламан болх	Каллин каллаш		
	Талламан барта кхолларалла (+ 1 с.)					

ийн халкъан барта кхолларалла а, н жанраш а.	1	0	0		//desharkho.ru/
алаллин иллеш. «Теркаца хьала- вехаш хиллачу Эла Мусостан, Сурхон илли»	1	0	0		//desharkho.ru/
кхийн Жанхотан илли»	1	0	0		//ps95.ru/dikdosham/ru
кхийн Жанхотан илли»	1	0	0		//desharkho.ru/
кхойн кентан, Жерочун кентан, н Акхтулин илли»	1	0	0		//ps95.ru/dikdosham/ru
ранаш, шира дийцарш, аларш	1	0	0		ps95.ru/nohchiyn- rus/
ранаш «Чингиз», «Алхаст а, ха-Аьзни а».	1	0	0		//ps95.ru/dikdosham/ru
а дийцарш «Къиза Гадат», гойн Аьстамар», «Исмайлин »	1	0	0		::desharkho.ru/
анаш, хетал-металш.	1	0	0		::desharkho.ru/
а/Динан поэзин жанр (жанрашка ар)	1	0	0		::ps95.ru/dikdosham/r
ект	1	0	1		::ps95.ru/dikdosham/r
ийн йаздархойн говзарш (48 с. .)					
даевн, М. Сальмурзаевн ларалла	1	0	0		//ps95.ru/nohchiyn- rus/
жаевн, Ш. Айсхановн ларалла	1	0	0		::desharkho.ru/
Айсханов «Мало-хало» (дийцар)	1	0	0		::ps95.ru/dikdosham/r
гал къахьегар кхиор а, Гер- ран оила йар	1	0	0		::desharkho.ru/
ратурин теори: беламе дийцаран	1	0	0		::ps95.ru/dikdosham/r
адиев. «Бешто» (повесть)	1	0	0		//ps95.ru/nohchiyn- rus/
адиев. «Бешто» (повесть)	1	0	0		::desharkho.ru/
ратурин теори: повестан жанр	1	0	0		//ps95.ru/nohchiyn- rus/

амакаев. «Дерриг а тІамна», «Мехкан тІом болчохъ» отворенеш	1	0	0		://desharkho.ru/
амакаев. «Турпалчу танкистан ал» очерк	1	0	0		://ps95.ru/dikdosham/r
амакаев. «И йоьлхуш йац», «Ллочунна» стихотворенеш	1	0	0		://ps95.ru/nohchiyn- rus/
улаев. «Говтга», «Малх гур бу» стихотворенеш	1	0	0		://desharkho.ru/
Әдиллов. «Суьрте», «Вказан аьрзу» стихотворенеш	1	0	0		://ps95.ru/dikdosham/r
Әдиллов. «ТІемало – хьуна» отворени	1	0	0		://ps95.ru/nohchiyn- rus/
ев М. «Даймехкан лобмашка», «ТагІашка» стихотворенеш	1	0	0		://ps95.ru/dikdosham/r
инени	1	0	1		://desharkho.ru/
<i>есал арахьара дешар</i>	1	0	0		://desharkho.ru/
амакаев. «Кавказан латга», «е» стихотворенеш	1	0	0		://ps95.ru/nohchiyn- rus/
амакаев. «Даге» стихотворени	1	0	0		://desharkho.ru/
амакаев. «Сайн кІанте» отворени	1	0	0		://ps95.ru/dikdosham/r
амакаевн поэма «Хчийн лаьмнашкахъ». «Ма йешар а, йийцаре йар а	1	0	0		://ps95.ru/nohchiyn- rus/
амакаевн поэма «Хчийн лаьмнашкахъ». «Юнажийн синцІеналла	1	0	0		://ps95.ru/dikdosham/r
амакаевн поэма «Хчийн лаьмнашкахъ». «Мехь лирически а, «Ически а дерг	1	0	0		://ps95.ru/nohchiyn- rus/
ратурин теори: лирически «Ически а поэма	1	0	0		://desharkho.ru/
<i>есал арахьара дешар</i>	1	0	0		://ps95.ru/dikdosham/r
гировани	1	1	0		
Сулаев. «Сай» стихотворенеш	1	0	0		://ps95.ru/dikdosham/r

Сулаев. Сох муха эр ду адам» отворени	1	0	0		//ps95.ru/nohchiyn- rus/
Сулаев. «ДоIа» стихотворени	1	0	0		://desharkho.ru/
Сулаев. «Лаьмнаша ца дицдо» («Тош»). Дена а, добзална а ара йукъаметтигаш	1	0	0		://ps95.ru/dikdosham/r
Сулаев. «Лаьмнаша ца дицдо» олтин кхолламан трагизм	1	0	0		://ps95.ru/dikdosham/r
Сулаевн роман «Лаьмнаша ца до» романехь кегийрхойн васташ	1	0	0		://ps95.ru/dikdosham/r
Литературин теори: романан жанр	1	0	0		//ps95.ru/nohchiyn- rus/
Кинени	1	0	1		://desharkho.ru/
С. Хамидовн дахаран лараллин некъ	1	0	0		://ps95.ru/dikdosham/r
С. Хамидов. «Лийрбоцурш» ашкахь драма. Советски салтийн алалла а, добналла а	1	0	0		//ps95.ru/nohchiyn- rus/
С. Хамидов. «Лийрбоцурш» ин васташ кхолларан гIирсаш	1	0	0		://desharkho.ru/
С. Хамидов. «Лийрбоцурш» нехь мостагIчун амат	1	0	1		://desharkho.ru/
Литературин теори: драмин жанр	1	0	0		://ps95.ru/dikdosham/r
ТЕКСТ	1	0	0		//ps95.ru/nohchiyn- rus/
Гацаев. «Буйса хаза, Буйса тийна», «Блаьсте кхечи»	1	0	0		://desharkho.ru/
Гацаев «ХIай, йоI, делхъа, собар	1	0	0		://ps95.ru/dikdosham/r
<i>«Сал арахъара дешар</i>	1	0	0		://ps95.ru/dikdosham/r
Гацаев. «Вайнехан халкъан «Ш» (стихотворени)	1	0	0		//ps95.ru/nohchiyn- rus/
Гацаев. «Буйса йу беттасе» (стихотворени)	1	0	0		://ps95.ru/dikdosham/r

алхадов. «Шийла дарц винчохь» (стихотворени)	1	0	0		://ps95.ru/dikdosham/r
алхадов. «Сан ненан маттахь ас о» (стихотворени)	1	0	0		://ps95.ru/dikdosham/r
ературин теори: эпитет, вол	1	0	0		//ps95.ru/nohchiyn- rus/
укаева Б.«Зама» стихотворени	1	0	0		://desharkho.ru/
укаева Б. «Хьан цийнах йара-кха юхчийчохь, хьан цийнах йара». огучу бохамна сагатдар а, мохк ларбан лаар а.	1	0	0		://desharkho.ru/
а, зама а. Поэзехь шайхаллин	1	0	0		://ps95.ru/dikdosham/r
сал арахьара дешар	1	0	0		://desharkho.ru/
ран талламан болх. (Тест)	1	1	0		//ps95.ru/nohchiyn- rus/
ечу къаьмнийн литература (2 с.)					
Лермонтов. «Валерик» (кийсак)	1	0	0		://ps95.ru/dikdosham/r
Лермонтов. «Валерик» (кийсак)	1	0	0		//ps95.ru/nohchiyn- rus/
ГРАММИЦА САХЪТИЙН БАРАМ	66	2	4		

Хьехаран-методикин латтор
Хьехаран-методикин гю-Іамат

Арсанукаев А. М. Эдилов С. Э. Нохчийн литература. 9 классана коьртачу йукьардешаран ишколан Іамат. – Соьлжа-ГІала, 2019.

Ахмадов М.М., Алиева З.І-А. Нохчийн литература. 8-чу классана учебник-хрестомати. – Соьлжа-ГІала, 2018.

Эдилов С.Э. Нохчийн литература. 5-чу классана учебник-хрестомати. – Соьлжа-ГІала, 2018.

Эдилов С.Э. Нохчийн литература. 6-чу классана учебник-хрестомати. – Соьлжа-ГІала, 2018.

Эдилов С.Э. Нохчийн литература. 7-чу классана учебник-хрестомати. – Соьлжа-ГІала, - 2018.

Эдилов С.Э. Нохчийн литература. 9 классана коьртачу йукьардешаран ишколан хрестомати. – Соьлжа-ГІала: АО «ІПК «Грозненский рабочий», 2019.

Іилманан литература

Арсанукаев А.М. Язык, литература, школа. – Грозный, 2010. – 315 с.

Гайтукаев К. В пламени слова. Критические статьи и исследования. – Грозный, 1989. – 223 с.

Далгат У.Б. Литература и фольклор. Теоретические аспекты. – М.: Наука, 1981. – 303 с.

- Джамбеков О.А. Жанровые и поэтические особенности чеченских героико-исторических песен или. – Майкоп, 2008. – 230 с.
- Джамбекова Т.Б. Фольклор как источник чеченской прозы XX в. – Майкоп, 2010. – 236 с.
- Довлеткиреева Л.М. Современная чеченская военная проза: историко-культурный аспект, жанровый состав, поэтика. – Грозный, 2010. – 250 с.
- Егорова Л.П. Актуальные проблемы литературного кавказоведения // Художественная литература и Кавказ. – Сочи, 2006. – 12-21 с.
- Завриев М. В поисках художественного метода. Критические статьи. – Грозный, 1988. – 66 с.
- Ибрагимов Л.М. Этноментальные основы чеченской прозы. – Грозный, 2012. – 167 с.
- Ильясов Л. Культура чеченского народа. – М., 2009. – 264 с.
- Инаркаева С.И. Эволюция жанров малой прозы в современной чеченской литературе. – Майкоп, 1999. – 218 с.
- Индербаяев Г.В. Роль художественного конфликта в становлении, развитии и современном состоянии чеченской драматургии. – Майкоп, 2009. – 217 с.
- Индербаяев Г.В. Проблема национального и общечеловеческого в чеченской литературе. – Грозный, 2003.
- Исмаилова М.В. Проблема традиций и жанровые разновидности в чеченском романе 80-90-х гг. XX в. – Майкоп, 2007. – 215 с.
- Туркаев Х.В. Жажда неутоленная. – М.: Молодая гвардия, 2007. – 312 с.
- Туркаев Х.В. О путях развития чеченской литературы. – Грозный: Чеч.-Инг. Книжное изд-во, 1973. – 162 с.
- Туркаев Х.В. Путь к художественной правде (Становление реализма в чеченской и ингушской литературе). – Грозный, 1987. – 240 с.
- Юсупова Х.В. Жанр повести в чеченской и ингушской литературах: становлении и развитие (20-30-е гг.). – М., 2000. – 215 с.

Методикин литература

- Айдамирова М.А. Музейная деятельность по приобщению подрастающего поколения к культурно-историческому наследию. Учебное пособие. – Грозный, 2018.
- Арсанукаев А.М. Шкоলেখь исбаьхьаллин произведени таллар (Анализ художественного произведения в школе). – Грозный, 2018.
- Арсанукаев А. Нохчийн литература хьехаран методика (Методика преподавания чеченской литературы). – Грозный, 1987. – 188 с.
- Джамбеков О.А. Устное народное творчество. Учебное пособие для учащихся школ и студентов. – Грозный, 2018.
- Джамбеков О.А. Устное народное творчество чеченского народа. Учебное пособие для учащихся школ и студентов. – Грозный, 2017.
- Эдилов С.Э. Методическое руководство к учебнику-хрестоматии по чеченской литературе для 5 класса. - АО «ИПК «Грозненский рабочий», 2018.
- Эдилов С.Э. Методическое руководство к учебнику-хрестоматии по чеченской литературе для 6 класса. – Грозный: АО «ИПК «Грозненский рабочий», 2018.
- Эдилов С.Э. Методическое руководство к учебнику-хрестоматии по чеченской литературе для 7 класса – Грозный: АО «ИПК «Грозненский рабочий» - 2018.
- Эдилов С.Э. Сочинени йазьян Iамор. Методическое пособие для учителей. – Грозный: АО «ИПК «Грозненский рабочий» - 2018. - 159 стр.
- Литература народов Северного Кавказа: Учеб. пособие / Под ред. Г.М. Гогеберидзе. – Ставрополь, 2004. – 292 с.

Эдилов С.Э. Методическое руководство к учебнику-хрестоматии по чеченской литературе для 6 кл. – Грозный, 2016.

Мунаев И.Б. Поэтика чечено-ингушских героико-исторических песен илли. (Проблема формирования жанра и его системные связи). – М.,1981. – 215 с.

Мусукаева А.Х. Северокавказский роман: художественная и этнокультурная типология. – Нальчик, 1993. – 192 с.

Яндарбиев Х.Ш. Учебное пособие для учителей, студентов и преподавателей «Кавказ и русская литература». – Грозный, 2017.

Дошамаш, справочникаш

Арсанукаев А.М. Нохчийн яздархой. Библиографин довзийтар (Чеченские писатели. Биографические и библиографические сведения). В 2-х т. – Грозный, 2012.

Арсанукаев А.М. Нохчийн литературин Илманан терминийн лугIат (Словарь литературоведческих терминов). – Грозный, 2010.

Вагапов А.Д. Школьный орфографический словарь чеченского языка. – Грозный, 2020.

Ибрагимов Л. Толковый словарь чеченских фразеологизмов. – Грозный, 2005. – 128 с.

Ибрагимов Л. Словарь символов чеченской культуры. / Вестник Академии наук чеченской Республики. – Грозный, 2010. №1. С. 161-167.

Кусаев А. Чеченские писатели. – Грозный, 2005. – 408 с.

Хаамийн-ресурсийн латтор

www.desharkho.ru – Чеченская электронная школа.

ps95.ru/dikdosham/ - Чеченско-русский, русско-чеченский онлайн-словарь.

www.urok95.ru.

Йуххедиллар

Урокашна араьарчу мероприятийин рекомендацйина ларам

«Ненан (нохчийн) маттахь литературин йешаран» предметан чулацаман хьесап а деш, урокашна араьарчу гIулакхаллина лерина сахьташ билгалдоху дешаран вовшахтохараллица. Карарчу программо тидаме оьцу дешархойн урокашна араьара гIулакхалла. «Ненан меттан (нохчийн) литературин» предметан чулацамца доьзна урокашна араьара гIулакхалла кхочушдан лерина йу Нохчийн Республикин йуьхьанцарчу классийн дешархойн амале хьаьжжана а, кьоман а, этнокультурин а башхаллашка хьаьжжана. Урокашна араьарчу гIулакхалла хьажийна ду дешархойн культурин-кхоллараллин гIулакхалла, церан синьобьдангалла кхио а, оьздангаллин нийса харжам бан похIма кхио.

класс	роприятин формат	Тема	лархойн гIулакхаллин коьртачу кепийн башхалла
5	урс	ранийн уггаре тоьллачу рхочун конкурс.	ран исбаьхьа йешар. Текстан ладогIар. ранан иллюстраци. ГIедехкарш кхочушдар. аре йар, хетарш дуьйцуш дагадовлар.

5	орина	ийн халкъан барта аралла.	оринехь дакъалацар. Тедехкарш кхочушдар. ршна жобпаш лахар. Хетарш дуйцуш овлар. ЖамIаш дийцаре дар.
5	стол	ийн поэтех лаьцна суна каба?	елехь дакъалацар. Хаттаршна жобпаш лахар. да догIу хаттарш кечдар. Хетарш дуйцуш овлар. Барта хаам. Йешарна кечам бар.
5	ктийн Гуллакхалла шна-наношна а, ина а дезаде)	дукхайеза киншка.	хаам. Йеллачу темина стихаш, дийцарш . Проектин болх кхочушбарехь материал р а, кечйар а. Проект тIечIагIйар.
6	ел	а, литература а цхьаь ду.	е ладогIар. елехь дакъалацар. Стихаш йешар. Хаттаршна аш далар. Темица догIу хаттарш кечдар. ш дуйцуш дагадовлар.
6	стол	ийн мотт гуттар вайца	лемийн хаттарш дийцаре дар. ршна жобпаш лахар. ш йешар. ш дуйцуш дагадовлар. ш йешар
6	ктийн болх	бера литератури чу а турпалхой	ктийн болх кхочушбарехь материал гулйар а, р а. ачу темина стихаш, дийцарш дахар. Проект гIйар.
6	альни гайтар	ин инсценировани (луь-луьург).	аклехь дакъалацар. Спектале хьажар. аре дар, хетарш дуйцуш дагадовлар.
7	нан-талламан болх	бан барта кхоллараллин чийн поэзин а араллашкахь Даймехкан	юнаш а, декхарш а билгалдахар. Материал р. Материалан систематизаци. Болх йазбар. аре дар, хетарш дуйцуш дагадовлар.
7	стол	– уггаре йуххерниг а, ениг а. Доьзалан лаш	лемийн хаттарш дийцаре дар. Хаттаршна аш лахар. Стихаш йешар. Хетарш дуйцуш овлар.
7	-проект	ратурехь а, дахарехь а ийн ламасташ.	ктийн болх кхочушбарехь материал гулйар а, р а. Йеллачу темина стихаш, дийцарш дахар. кт тIечIагIйар.
7	рхойн конференци	ийн литературехь беран ара дуьне гайтар	елехь дакъалацар. Хаттарш кечдар. ачу темина говзарш йешар. рна кечвалар / кечйалар. Хетарш дуйцуш овлар.

7	параллин пхьалгIа	шкахь суна дукха хIума ло.	дийцар. страци йар. ачу темина стихаш йахар. параллин белхашна анализ йар. параллин белхийн гуларехь публикацеш р
8	ел	ийн кьоман классически тIаьхьало.	кашка хьажар. кийн тайпанаш довзар. кин башхаллаш йийцаре йар.
8	стол	далера нохчийн атура	ца йогIу киншкаш йешар. Кьамелехь лацар. ачу темица догIу цхьамогIа хаттарш ре дар. Хетарш дуьйцуш дагадовлар
8	ратурин журналаш таIад». «Орга»	ийн периодикин зорба Пешаран йуьхь).	ратурин материалаш кечйар. рш дийцаре дар. страци йар. алан лобмар арахецар.
8	ктийн болх	ийн театран истори.	ктийн болх кхочушбарехь материал гулйар а, р а. ршна жобпаш лахар. кт тIечIагIйар
8	уальни кхарстар	еллало историн занавес.	ратурин-историн материал гулйар. нтацига хьажар. Хаттарш хIитгор. Барта р. Дийцаре дар, хетарш дуьйцуш дагадовлар
9	ут-кьамел	мах лаьцна дийца.	ца йогIу киншкаш йешар. Кьамелехь лацар. Барта йешар. Проблемийн хаттар рр. Йеллачу темина цхьамогIа хаттарш ре дар. Хетарш дуьйцуш дагадовлар
9	кийн агIонашкахула тар.	ин хенан литература.	рш йешар. Хааме ладогIар. Барта йешар. дамца догIу хаттаршна жобпаш далар. елехь дакъалацар. ТIедехкарш кхочушдар. елехь дакъалацар. Хетарш дуьйцуш овлар
9	ратурин-музыкин озици	ьашкахь литература.	ца йогIу материалаш йовзар. Докладаш р. Хетарш дуьйцуш дагадовлар.
9	ктийн болх	ийн литературехь керла жанраш, стиль, хьажам, олчу авторийн аралла)	ктийн болх кхочушбарехь материал гулйар а, р а. Хаттаршна жобпаш лахар. Проект шйар (альбом)
9	стол	манан кьоначу рхойн проза а, поэзи а. мала «Дуьххьарлера »).	рш йешар. Кьамелехь дакъалацар. Темица цхьамогIа хаттарш дийцаре дар. Хетарш уш дагадовлар.

